

№ 38 (295)
Кастрычнік 2009 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- 👉 Жыву ў Беларусі:
храм у Дварцы – стар. 2
- 👉 Спадчына: рэканструкцыя
помнікаў – стар. 3
- 👉 Інтэрв'ю: «Каб наша
культура ў свеце гучала
на розных мовах» – стар. 5-6

Нашы віншаванні

«Краязнаўчая газета» віншуе адну са старэйшых навуковых арганізацый краіны – Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі з 80-годдзем з дня заснавання. Да нашых віншаванняў далучаюцца ўсе краязнаўцы краіны, перакананыя ў сапраўднасці афарызму «*Historia – est magistra vitae*».

На тым тыдні...

● **8 кастрычніка** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрыўся I Мінскі міжнародны фестываль лічбавага мастацтва «*Terra Nova*», у якім бралі ўдзел аўтары з Беларусі, Расіі, Літвы, Германіі, Украіны, Эстоніі, Польшчы, Італіі ды іншых краінаў. Упершыню ў нас прадстаўлены творы, выкананыя выключна ў лічбавым фармаце. Акрамя мастацкай выстаўкі «Сакрэты лічбавага мастацтва» адбыліся прагляды кароткаметражных фільмаў, відэакліпаў, рэкламных ролікаў, лічбавай анімацыі і іншае.

● **8 кастрычніка** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка «Шапэнаўскі фестываль у плакаце», прымеркаваная да 200-годдзя з дня нараджэння выдатнага польскага кампазітара Фрэдэрыка Шапэна. Выстаўка арганізаваная са збору галерэі Крыштафа Дыда (Кракаў) пры падтрымцы Польскага Інстытута ў Мінску.

● **38 па 9 кастрычніка** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прайшлі V Міжнародныя кнігазнаўчыя чытанні «Электронныя бібліятэкі і ліквідацыя інфармацыйнай няроўнасці», якую арганізавалі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Нацыянальная камісія Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА, нацыянальная бібліятэка Беларусі і Чэхіі. Удзел бралі вядучыя спецыялісты нацыянальных і замежных бібліятэк, адукацыйных і навукова-даследчых устаноў і арганізацыяў, прадстаўнікі заканадаўчай сферы, вытворцы праграмаў забеспячэння, тэхнічных сродкаў і інфармацыйнай прадукцыі. Прынятыя рашэнні будуць садзейнічаць далейшаму супрацоўніцтву з мэтай развіцця электронных бібліятэк, павышэнню эфектыўнасці іх дзейнасці па ліквідацыі інфармацыйнай няроўнасці, выкарыстанню сучасных інфармацыйных тэхналогій.

3 Днём маці!

Рака яе лёсу

Маёй матулі Яніне Антонаўне Станкевіч прысвячаю

Так склаўся лёс Яніны Антонаўны Станкевіч, ураджэнкі вёскі Пузыры (Мядзельскі раён Мінскай вобласці), што амаль усе яе жыццё было цесна звязанае з ракой-прыгажуняй Сэрваччу. Спачатку гэта быў старажытны Будслаў, потым – не менш старажытныя Крывічы.

На яе вачах адбываліся ўсе перамены ўлады: польская, нямецкая, савецкая. Яна добра памятае, як самая доўгая і найпрыгажэйшая вуліца ў Крывічах насіла імя Пілсудскага, як у Будславе (у пана Аскеркі) з'явіўся першы аўтамабіль і калі гэтае цудоўнае праязджаў праз іх вёску – усю дарогу ўпрыгожвалі кветкамі. Яе бацька, Антон Іпалітавіч Раловіч, быў небагаты, працавіты селянін. Ён – удзельнік першай сусветнай і грамадзянскай войнаў. Са мной назаўсёды застаюцца ягоныя расказы аб цяжкай долі салдата, калі галоўнай яго зброяй былі конь ды шабля; у той час былі яшчэ свежымі ўспаміны пра смяротныя газавыя атакі каля Смаргоні. У сям'і працавалі ўсе, бо ўсё было сваё: каровы, авечкі, сад, агарод, зямля, конь... Працавітымі раслі і дзеці. Найбольшай жа раскошай у сям'і былі звычайны мёд ды самар, што прывёз бацька з далёкай Цюмені, дзе працаваў на чыгунцы. Чыгачу будзе цікава даведацца пра такі факт: у той час кошт самара быў роўны кошту каня са зброяй! У матулі былі старэйшыя сястра Вера і брат Уладзімір (прапаў без вестак на вайне з немцамі ў 1945 годзе). Найдаражэйшы жа скарб бацькі маёй маці – ягоная прыгажуня-жонка Кацярына Іванаўна (мая бабуля). У нашым сямейным архіве захоўваецца яе фота, зробленае ў 1897 годзе, што нейкім чынам прайшло праз усе нягоды... Яму больш за 100 гадоў. Але якая перад намі

прыгажуня! Фота – найярчэйшае пацвярджэнне, што з сёвай даўніны ўраджэнкі нашай зямлі беларускай славіліся сваімі прыгажосцю і розумам!

Дзякуючы нашай матулі, атрымалі жыццё яе тры сыны. І трэба ж такому здарыцца: усе тры – прафесійныя ваеннаслужачыя. А гэта значыць: штогод толькі ў адпачынку, сустрэчы, а потым і расставанні са слязьмі. Нам ужо хутка па 60 гадоў, а ёй – усе за 80. І як толькі вытрымлівае матуліна сэрца! Прабач нам і нізкі табе паклон. А калі бывае цяжка на душы – мы заўсёды, нават на адлегласці, адчуваем тваю моцную маральную падтрымку.

Наша матуля заўсёды жыла ў вялікай згодзе з Усявышнім. Яна шчыра паважае прадстаўнікоў розных канфесіяў. І яе штодзённыя малітвы за нас былі пачутыя: нам неаднойчы моцна шанцавала.

Сёння ў роднай вёсцы матулі няма ўжо хаты, таго гасціннага двара, дзе некалі жылі Раловічы. Засталося толькі некалькі дрэваў ад саду, ды яшчэ смачная вада ў студні і, галоўнае, добрая памяць аб шчырых, працавітых і ўсімі паважаных людзях, з далёкай беларускай глыбінкі!

Мечыслаў СТАНКЕВІЧ

На конкурс «Берагіні»

У адным з чэрвеньскіх нумароў 2009 года мы змяшчалі ўмовы літаратурнага конкурсу «“Берагіні” галасы». А сёння прапануем чытачам газеты верш, які даслала Любава Владыка – мастацкі кіраўнік Паршынскага цэнтра культуры Горацкага раёна Магілёўскай вобласці.

«Берагіні» галасы

Крыніца талентаў народных
Скарбонка творчасці – багіня
На мове дыялектаў родных
Звініць і кружыць «Берагіня».
Замлеюць сэрцы і заб'юцца
Як песні прадзедаў пальюцца,
Мелодый спеўных і прастых
Нам ад калыскі дарагіх.
Каб не прапалі, не звяліся,
Удар нашчадкаў засталіся.
У іх сэнс жыцця і боль зямлі
Каб шанавалі, бераглі,
Не «дзікі рок», яго халтуру –
Нацыянальную культуру.
Усё, чым сёння ганаруся,
Заву пляшчотна Белай Руссю.
Павольна песні зменяць гуслі,
Сказ павядуць аб Беларусі,
А іх дапоўніць звон цымбальных,
Каб падхапіць настрой жаданы
Гармонік, скрыпка, кантрабас
Зайграюць «барыню» і «вальс».
І раптам грывнуць што ёсць духу
З азартам полечку – «трасуху»...
Бы млын гудзе і стогнуць жорны,
Падсыпе бубен лад мажорны...
Падобна пльні пенных хваль
Шуміць, бушуе фестываль.
Расце, сталее ў гэтай пльні
І моц, і голас «Берагіні».

Нагадваем, што мы чакаем творы канкурсантаў да 1 снежня 2009 года.

Першы Тышкевіцкі пленэр у Лагойску

25 верасня на базе Лагойскага гісторыка-краязнаўчага музея імя К. і Я. Тышкевічаў адбылася знакавая падзея, якая не магла застацца па-за ўвагаю жыхароў нашага горада, – першы Тышкевіцкі пленэр, на які для ўдзелу запрасілі вучняў усіх школаў раёна (у тым ліку дзіцячых школаў мастацтваў г. Лагойска і г. Плешчаніцы), навучэнцаў Мінскай гімназіі-каледжа мастацтваў імя І.В. Ахрэмчыка і Мінскага дзяржаўнага мастацкага вучылішча імя А.К. Глебава. Арганізатары мерапрыемства мелі на мэце выклікаць у таленавітых дзяцей і моладзі цікавасць да гісторыі роднага краю, прывіць любоў да яго непаўторных мясцінаў.

Пасля кароткага ўступнага слова арганізатараў мерапрыемства – дырэктара музея С.І. Жыгундай і выкладчыка выяўленчага мастацтва Лагойскай СШ №1 А.М. Ніканюк – удзельнікі пленэру раздзяліліся на дзве групы, адна з якіх (школьнікі) накіравалася на экскурсію па зале, прысвечанай жыццю і дзейнасці брацю К. і Я. Тышкевічаў, а другая (навучэнцы гімназіі-каледжа і вучылішча) – па Тышкевіцкіх мясцінах у Лагойску. Там паглядзелі на рэшткі велічнага палаца, у якім калісьці размяшчаўся першы ў Беларусі музей, зазірнулі ў самыя глыбіні парку і, як людзі творчыя, з багатай фантазіяй, не пакінулі па-за ўвагаю самага старога яго жыхара – двухсотгадовую вярбу, якая перажыла войны і ліхалецці, сваімі галінамі даўшы жыццё новым дрэвам. Азнаёміліся наву-чэнцы і з гісторыяй лагойскіх хра-

маў, у прыватнасці, адзінага ацалелага з часоў Тышкевічаў – царквы Св. Мікалая, якая таксама стала цэнтральным вобразам многіх працаў.

Абедзве групы размясціліся па маляўнічых берагах ракі Гайна і цягам дзвюх гадзінаў стваралі свае (не пабіраючы гэтага слова) шэдэўры. Яшчэ ніколі жыхары нашага горада не бачылі тут такой колькасці (69 удзельнікаў) юных мастакоў. Дарэчы, усе творы будуць захоўвацца ў фондах музея.

Для падвядзення вынікаў усе працы былі перанесеныя ў лагойскі музей, дзе з імі змаглі азнаёміцца ўсе ўдзельнікі пленэру. Нялёгкае задача стаяла перад журы, у склад якога ўваходзілі настаўнікі выяўленчага мастацтва школаў Лагойска, выкладчыкі гімназіі-каледжа імя Ахрэмчыка і мастацкага вучылішча імя Глебава.

У малодшай узроставай катэгорыі (да 13 гадоў) перамагла Анастасія Дышлевіч з САШ №1, II месца – у Паўла Яцкевіча з той жа школы. Ва ўзроставай катэгорыі ад 14 да 16 гадоў I месца

атрымала Крысціна Акуліч з дзіцячай школы мастацтваў Лагойска, II месца – Валерыя Баталка (ДзШМ Лагойска), III месца – Ганна Гілевіч (ДзШМ Лагойска) і Арцём Нікалаенка (САШ вёскі Акалова). Усіх астатніх школьнікаў узнагародзілі дыпламамі ўдзельнікаў пленэру і значкамі з гербам Лагойска. Сярод навучэнцаў гімназіі-каледжа і вучылішча I месца атрымаў Вадзім Богдан (МДЗМВ імя Ахрэмчыка) за карціну «Дзівосны горад на рацэ», II месца – Уладзімір Сайко (МДЗМВ імя Ахрэмчыка) за карціну «Краявід з царквой», III месца – Кацярына Іванясеня (МДЗМВ імя Ахрэмчыка). Усе астатнія ўдзельнікі атрымалі памятную значку. Завяршылася мерапрыемства калектывам частаваннем пірагамі з надпісам «Тышкевіцкі пленэр».

Арганізатары мерапрыемства выказваюць шчырую ўдзячнасць усім удзельнікам пленэру.

Дзіяна РАМАДЗІНА, старшы навуковы супрацоўнік Лагойскага гісторыка-краязнаўчага музея імя К. і Я. Тышкевічаў
Фота Святланы ЖЫГУНДАЙ

Архітэктурнае аблічча Дварца характэрнае для многіх мястэчак у Беларусі. Гэтая старонка гісторыі няўлоўна вылізгае з рук, таму патрэбна прыкладаць максімум высілкаў усяму грамадству, каб нашы былі мястэчкі не страчвалі сваё гістарычнае аблічча, а ўдала абнаўлялі яго, нічога не страціўшы з каштоўнай спадчыны. Архітэктурныя помнікі – майклівыя сведкі мінулага, але трагічна, што яны бязлітасна знішчаюцца і ў наш час. Таму палічылі неабходным тэрмінова скласці іх картатэку, даследаваць сучасны стан, вывучыць гісторыю аб'ектаў. Для гэтага ёсць магчымасці, пакуль яшчэ жывуць землякі-старажылы – сведкі і носьбіты ведаў аб велічы і значнасці Дварэччыны ў гісторыі Радзімы.

Рада клуба створыла сістэму краязнаўча-пошукавай працы, што ажыццяўляецца праз даследа-праектную дзейнасць. Пэўным вынікам стала брашура пра некалькі старых будынкаў вёскі. Урыўкі з яе прапануем чытачам «Краязнаўчай газеты».

Для паспяховасці пошуку неабходная асабістая зацікаўленасць усіх сяброў клуба

і яго дарадцаў. Яна існуе, таму краязнаўчы пошук ідзе паспяхова. Гісторыка-патрыятычны клуб «Спадчына» – калектыв аднадумцаў, гатовы ахвяраваць асабістым часам, сіламі і ведамі дзеля адраджэння і захавання спадчыны.

Наталля ЛЯЎКЕВІЧ,
кіраўнік гісторыка-краязнаўчага
клуба «Спадчына» Дварэцкай СШ
Дзятлаўскага раёна

Храм з 600-гадоваю гісторыяй

Мяркуем, што гісторыя Свята-Пакроўскай царквы пачалася ў XV стагоддзі, калі Дварэц ужо сфармаваўся як мястэчка, а яно абавязкова мела свой храм.

Напачатку гэта была грэка-каталіцкая царква з адпаведным інтэр'ерам, абразамі і вернікамі. Насельніцтва мястэчка ў той час амаль поўнасна належала да шляхты і вызнавала уніяцтва. Царква праіснавала да сярэдзіны XIX стагоддзя.

У 1831 годзе ў нашых мясцінах успыхнула паўстанне супраць расійскай улады. Дварэцкая шляхта стала пад штандар Станіслава Солтана і прыняла актыўны ўдзел у паўстанні. Пасля ж паразы дварчанаў жорстка пакаралі: былі расстраляныя, былі і выслааныя. Расійскія ўлады жорстка паставіліся і да апошняга цэнтру уніяцтва на Дзятлаўшчыне. Царква стала праваслаўнай. З тамбоўскай губерні прыслалі святара

Канстанціна Антонавіча Качаноўскага.

Храм быў драўляны, яму быў патрэбны значны рамонт. Акрамя таго, было неабходна змяніць унутраную планіроўку ў адпаведнасці з новымі патрэбамі. Улічыўшы ўсе цяжкасці па перабудове, вырашылі будаваць новы.

Стары грэка-каталіцкі драўляны храм быў разабраны і перанесены на тэрыторыю грэка-каталіцкіх могілкаў. Цяпер гэта была ўжо невялікая капліца (яе спалілі ў 1958 годзе).

Новы храм пачалі будаваць у 1866 годзе, асвяцілі яго 14 кастрычніка 1869 года ў імя Пакрова Найсвяцейшай Багародзіцы. Пабудаваны храм на ўзор старажытнарускага царкоўнага дойлідства па праекце гродзенскага губернскага архітэктара Міхайлоўскага.

Цагляны, з магутнымі прыземленымі формамі, новы храм як бы ўвасабляў цвёрдасць і непахіснасць новай улады. Да нашага часу тут захаваліся абразы, манера выканання якіх характэрная для грэка-каталіцкай пльні. Яны засталіся ў спадчыну ад уніяцкай царквы. Гэта абраз з выяваю Архангела Гаўрыіла, што ўпрыгожвае паўночныя

Пра гады скрушныя

У друкарні навуковых выданняў у Лодзі (Польшча) нядаўна выйшла кніга «Касцёл і ўлада на Гомельшчыне (20–30-я гады XX стагоддзя)». Зборнік архіўных дакументаў аб стасунках каталіцкай царквы і ўладаў падрыхтаваны выкладчыкамі-гісторыкамі Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Францыска Скарыны Віктарам Пічковым і Андрэем Лебедзевым, а сааўтарам выступіў ксёндз-дэкан Гомельскага дэканата Славамір Ляскоўскі. Дакументы для кнігі знойдзеныя ў беларускіх архівах.

Выданне ўключае недаступныя дагэтуль (і таму невядомыя) архіўныя матэрыялы пра палітыку савецкай улады ў стаўленні каталіцкай царквы ў Беларускай ССР у 1920–1930-я гады. Большасць з 369 дакументаў былі напісаныя ў дзяржаўных арганізацыях, партыйных органах і Саюзе ваяўнічых бязбожнікаў, які ўваходзіў у дзяржаўную структуры.

Аўтары далучылі таксама дакументы 1955–1957 гадоў, якія адносяцца да рэвізіі судовых працэсаў 1937–1938 гадоў. Дакументы сведчаць, як вернікі абаранялі сваё рэлігійнае жыццё і былі асуджаныя за гэта на працы ў лагерах або на расстрэл.

Паводле матэрыялаў інтэрнэту

дзверы алтара. І, вядома ж, самы любімы сябрамі клуба «Спадчына» абраз Божай Маці Вострабрамскай.

Храм мае прасторную прыхрамавую тэрыторыю, абнесены мураванай агароджай, што вельмі дапасуецца да аблічча храма. Агароджа цудоўна захавалася да нашых часоў, але робяцца захады, каб яе знішчыць – яна, ці бачыце, не ўпісваецца ў аграгарадок. Гэтага дапусціць ні ў якім разе нельга, бо парушыцца архітэктурнае адзінства ансамбля.

Храм унікальны тым, што з часоў пабудовы ў ім не перапыняліся набажэнствы – нават у самыя суровыя савецкія часы. Найперш, вядома, дзякуючы заступніцтву насельніцтва і настойлівасці святароў.

Сябры клуба «Спадчына»

Наш храм

*Гарэлі васковыя свечкі
У Свята-Пакроўскім храме.
Маленнем да Бога аб вечным
Дварчане няслі спадзяванні.*

*Іх надзеі, малітвы, змаганні
Пагубляліся ў пльні гадоў.
А царква ўсё стаіць,*

як стаяла

*І кліча спазнаць
Слова Божае зноў.*

Яна СІНЕВІЧ

Рэканструкцыя Віртуальная і рэальная

23 верасня 2009 года ў г. Любляне (Славенія) адбыўся ўжо другі Еўрапейскі форум «Спадчына, творчасць і інавацыі». Нагадаю, што першы форум прайшоў у кастрычніку 2008 года ў Бельгіі пад дэвізам «Дыялог і Спадчына».

Другі форум быў арганізаваны Саветам Еўропы і Еўрапейскай Камісіяй з удзелам Міністэрства культуры Славенія. У мерапрыемстве бралі ўдзел спецыялісты, якія займаюцца аховай спадчыны і пытаннямі культуры з 49 еўрапейскіх дзяржаваў.

Форум адкрыў яго старшыня – Міністр культуры Славенія – і складаўся з дзвюх частак: «Інавацыі і крэатыўнасці ў інтэрпрытацыі спадчыны» і «Сучасны вобраз культурнай спадчыны».

Разглядаліся вельмі актуальныя ў наш час пытанні. Гэта выкарыстанне інавацый і крэатыўнасці ў спадчыне, задзейнічанне новых тэхналогій у галіне культурнай спадчыны, сумяшчэнне старога і новага, а таксама пошук мовы на якой гаворыць сучаснае насельніцтва. Мэтаю форума было знайсці адказ на пытанне, якім чынам можна пашырыць сувязі сучасных людзей з культурнай спадчынай Еўропы.

На форуме гаварылася аб тым, што тэхнічныя інава-

цыі, пераважна на лічбавых носьбітах могуць з'яўляцца найлепшым сродкам для прадстаўлення таго ці іншага аб'екта ў параўнанні з друкаванымі матэрыяламі і аўдыёэкскурсамі. Асвятляўся шэраг пытанняў з прыкладаў інавацый, якія выкарыстоўваюць спецыялісты ў галіне культуры і спадчыны розных краінаў. Найбольш цікавыя, на маю думку ідэі, маглі б з цягам часу быць скарыстаныя на аб'ектах гісторыка-культурнай спадчыны і нашай краіны.

Кіраўніком лабараторыі электронікі і інфарматыкі Інстытута мастацтваў і рамёсел Хрысціянна Перэ (Францыя) быў прадстаўлены праект-прэзентацыя «Манастыр Клуні». Абацтва Клуні (раней амаль самае вялікае ў хрысціянскім свеце) было зруйнавана на 92% падчас Французскай рэвалюцыі. Прыблізна 8%, што захаваліся, былі кансерваваныя і энтузіястамі адноўленыя з дапамогаю камп'ютэрнай анімацыі. Наведвальнікі тэрыторыі цяпер змогуць на месцы

ўбачыць гістарычныя кансерваваныя фрагменты (руіны) і дзякуючы выдатнаму лічбавому аднаўленню і рэканструкцыі ў 3D-рэжыме на спецыяльных экраных ажыццявіць віртуальную вандроўку па аб'екце, якім той быў да разбурэння.

Дырэктар Музея гісторыі Польшчы Роберт Костра раскажаў аб сваім нестандартным музеі. Унікальнасць і крэатыўнасць гэтага музея ў тым, што ён функцыянуе без будынка і шырокага штату супрацоўнікаў. Нешматлікія супрацоўнікі музея арганізуюць і праводзяць розныя мерапрыемствы, акцыі для усіх групаў насельніцтва (гульні ў парках, паказ фільмаў і іншае). Музею выкарыстоўваецца спроба спалучыць матэрыяльнае і нематэрыяльнае (кожны можа напісаць ліст са сваімі ўспамінамі, звязанымі з гісторыяй Польшчы). Музей існуе ў інтэрнэце, у віртуальнай прасторы. Канкрэтны тэрмінаў па пабудове будынка гэтай установы не існуе і, можа, найхутчэй за ўсё, ён так і застаецца віртуальным.

Кіраўніком групы доступу і вывучэння гістарычных каралеўскіх палацаў Дэвідам Соўдэнам да ведамаўдзельнікаў форума прад-

стаўлены праект «Лонданскі Таўэр і каштоўнасці Брытанскай кароны». Лонданскі Таўэр выкарыстоўвае шырокі спектр падыходаў для сваёй інтэрпрэтацыі (прадстаўлення) – як інавацыйных, так і традыцыйных. Для прыцягнення аўдыторыі розных узростаў (асабліва дзяцей і моладзі) і моваў задзейнічаны камп'ютэрныя ролевыя гульні, тэатралізаваныя прадстаўленні (гістарычная рэканструкцыя канкрэтных гістарычных асобаў і падзеяў) з удзелам наведвальнікаў музея. Камп'ютэрную гульні (на некалькіх мовах), сэнс якой у тым, каб знайсці схаваны скарб і выйсці з замка, можна набыць у самым музеі, а таксама праз інтэрнэт. Такі падыход магчыма было б выкарыстаць, напрыклад, у нашым Мірскім замку.

Праект «Выкарыстанне геаінфармацыйных сістэм у інтэрпрэтацыі горадабудуўнічых дадзеных на прыкладзе гарадоў Славенія Копер, Любляна і Птуй» існуе ў Славенія. Паводле словаў прадстаўніка Міністэрства культуры Франца Закрайчэка, мэтай гэтага праекта з'яўляецца папулярызацыя гістарычнай спадчыны і звестак аб ёй для прыцягнення турыстаў. Тут актыўна выкарыстанае 3D-мадэляванне. У пошукавай сістэме «Google» з прыязнай да краіны прадстаўленая інфармацыя аб гістарычных цэнтрах славенскіх гарадоў, якія там можна ўбачыць у розныя перыяды існавання.

У другой частцы форума разглядаліся пытанні су-

працоўніцтва паміж прадстаўнікамі сродкаў масавай інфармацыі і прафесіяналамі ў галіне спадчыны.

У Еўропе ўсё больш тэлевізійных каналаў і праграмаў заклікаюць на ведаць гістарычныя мясціны і распаўсюджаюць аб іх гісторыі. Можна ўзгадаць адзін з прыкладаў – міжнародная тэлевізійная кампанія, якая знаходзіцца ў Брусэлі «UNICAP», а таксама праект BBC «Coast», які быў прадстаўлены прафесарам археалогіі Брыстальскага універсітэта Маркам Хортанам. Сродкі масавай інфармацыі з абавязковым прыцягненнем спецыялістаў у галіне культурнай спадчыны рэалізуюць сумесныя праекты па папулярызацыі культурнай спадчыны Еўропы і мерапрыемствах па яе ахове.

Гаворачы аб выкарыстанні тэхнічных інавацый і крэатыўны ў культурнай спадчыне, былы міністр культуры Вялікабрытаніі так выказаўся: «Калі мы маем якасную віртуальную выяву, то нашто праводзіць кансервацыю і рэстаўрацыю гістарычных аб'ектаў, асабіста калі гэта патрабуе вялікіх фінансавых выдаткаў?». Адказ вельмі прасты – для таго, каб чалавек змог убачыць аб'ект спадчыны ў гістарычным асяроддзі і мець магчымасць дакранацца да яго.

*Наталля ХВІР,
загадчык сектара аховы
гісторыка-культурнай
спадчыны Міністэрства
культуры Рэспублікі
Беларусь*

Итоговый документ

третьего заседания Международного совета по проекту виртуальной реконструкции документального наследия и библиотеки Несвижской ординации Радзивиллов в рамках регионального проекта «Документальное наследие Речи Посполитой»

г.п. Мир, 2 октября 2009 г.

Участники заседания, представляющие архивные и библиотечные учреждения Беларуси, Литвы, Польши, Российской Федерации, Украины, Финляндии (список прилагается),

исходя из опыта двустороннего и многостороннего сотрудничества в деле сохранения документального наследия Радзивиллов и решений предыдущих заседаний, состоявшихся в Минске 27 апреля 2007 года и в Несвиже 12 декабря 2008 года;

с удовлетворением отмечая включение документального наследия и библиотеки Радзивиллов во Всемирный реестр ЮНЕСКО «Память мира»;

заслушав и обсудив информацию о работе, проделанной в рамках проекта «Документальное наследие Речи Посполитой» и о подготовке презентационного компакт-диска «Документальное наследие Радзивиллов (реестры библиотечных и музейных собраний Несвижской ординации)»;

приняв к сведению информацию представителей архивов и библиотек – участников проекта о выполнении решений предыдущих заседаний Совета;

отмечают с удовлетворением работу, проделанную участниками проекта в деле сохранения документального наследия и обеспечения доступа к нему;

отмечают роль ЮНЕСКО в успешной реализации ряда проектов, в частности, по виртуальной реконструкции архива М.К. Огинского, библиотеки Хрептовичей и др.;

подтверждают решение о том, что каждая страна продолжит усилия по дальнейшему изучению, сохранению находящихся на ее территории архивных, библиотечных и музейных собраний, и обеспечению доступа к ним, действуя в рамках ранее достигнутых договоренностей;

считают необходимым осуществление следующих мер:

– завершить работу над диском «Документальное наследие Радзивиллов (реестры библиотечных и музейных собраний Несвижской ординации)» к 15 ноября 2009 г.;

– подготовить вступительные статьи к диску на трех языках: английском, польском, русском, с последующим их переводом на все языки стран-участниц;

– поручить Белорусскому научно-исследовательскому центру электронной документации объединение данных, подготовленных в рамках проекта ЮНЕСКО «Документальное наследие Речи Посполитой», в единый информационный ресурс соответственно на

польском или русском языках до 30 ноября 2009 г.;

– подготовить для единого информационного ресурса вступительную статью с указанием подробных сведений об участниках проекта на трех языках: английском, польском, русском, с последующим переводом на все языки стран-участниц;

– разместить созданный единый информационный ресурс на сайтах архивных учреждений стран-участниц не позднее 31 марта 2010 г.;

– продолжить в рамках действующих договоренностей постоянный обмен между участниками проекта архивными и библиотечными копиями и совместное пополнение созданного информационного ресурса, отражающего состав документального наследия Речи Посполитой, в частности, Несвижской коллекции Радзивиллов;

– использовать международные стандарты библиотечных и архивных описаний;

считают целесообразным создать центр исследования документального

наследия Несвижской ординации Радзивиллов при Национальном историко-культурном музее-заповеднике «Несвиж» и **обращаются** к Министерству культуры Республики Беларусь с просьбой принять соответствующее решение;

обращаются с просьбой:

– к Белорусскому научно-исследовательскому центру электронной документации продолжить выполнение функций координатора работ по созданию указанного центра;

– к ЮНЕСКО и Бюро ЮНЕСКО в Москве продолжить поддержку проектов по исследованию и виртуальной реконструкции документального наследия Речи Посполитой;

– к соответствующим органам стран-участниц инициировать принятие международных проектов, в том числе в рамках Европейского Союза, Совета Европы и других международных организаций по исследованию и виртуальной реконструкции документального наследия речи Посполитой;

– к Белорусскому научно-исследовательскому центру электронной документации подготовить справочную информацию по совместным проектам виртуальной реконструкции документального наследия;

выражают благодарность Бюро ЮНЕСКО в Москве за помощь в осуществлении деятельности Международного совета, Белорусскому научно-исследовательскому центру электронной документации за организацию третьего заседания.

(Друкуецца на мове арыгіналу)

Якую ідэнтычнасць мы набудзем у XXI стагоддзі?

(Заканчэнне. Пачатак у № 37)

Гэтым часам у дыскусіі аб нашай «новай» ідэнтычнасці фігуруе некалькі асобных накірункаў яе выбару:

1. Еўрапейская ідэнтычнасць.
2. Ідэнтычнасць ВКЛ.
3. Балцкая ідэнтычнасць.

Еўрапейская ідэнтычнасць – адмена новай ідэнтычнасці, накірунак прапагандуюць найбольш актыўна і агрэсіўна. Але яе сутнасць застаецца не да канца зразумелай. Што гэта? Мадэрнізаваны, еўрапеізаваны аналаг «савецкага народа», які ўзнік пры зліцці і змешванні народаў ЕС, і чым глыбей, тым лепей для «інтэграцыі»? А можа фармальна ідэнтычнасць сяброўства ў палітычным чынам утварэнні? У абодвух выпадках такой ідэнтычнасці бракуе падмурку – не стае каранёў і матываў.

У апошнія часы ўсё больш гучаць прапановы адраджэння ідэнтычнасці і геапалітыкі ВКЛ. Гэтая ідэя мае моцны культурна-гістарычны падмурак і вартая ўвагі. Яе неабходна рэалізаваць. Найбольш дасціпна і захавальна гэтую ідэю апісаў Г. Бераснявічус у сваёй кнізе «Стварэнне Імперыі». Хапае і тых, хто сумняваецца ў здольнасці спадчыны ВКЛ прарваць памеры нашай ідэнтычнасці: тут бацаць пагрозу зместу нашай народнасці, іншыя ж падкрэсліваюць імперыялістычны аспект ВКЛ, з якім ідэнтыфікавацца мы нібыта не павінны. Так ці інакш, пытанне адраджэння духу ВКЛ было ўжо ўзнятае Г. Бераснявічусам. Па-свойму гэты праект перадаў В. Савукінас, на жаль, проціпастаўляючы яго ідэі балцкага адзінства.

Ідэя балцкай ідэнтычнасці можа стацца най-

больш плённым праектам, які захоўвае і пераносіць нашу літоўскую нацыянальную ідэнтычнасць на больш шырокія абшары. Мы павінны пашырыць нашу радавую самасвядомасць, сваю нацыянальную свядомасць на шырэйшыя глабальныя сусветныя прасторы, павінны прадставіць самім сабе і свету, што мы пераемнікі балцкай культуры. Мы – гэты гістарычны цэнтр вялікага рэгіёну Сярэдняй Еўропы, мы, балты, здолелі стварыць сваю дзяржаву ў частцы гэтага рэгіёну і разгарнуць яе да найвялікшай у Еўропе Імперыі – ВКЛ.

Прадставіць сябе свету мы павінны як нашчадкі балцкай культуры і балцкіх традыцый дзяржаўнасці, як апошніх паганцаў, якія захавалі каштоўнасці гэтага светагляду, традыцый, якія сілкуюць карані нашай нацыянальнай культуры ды робяць яе цікавай і самабытнай у гэтым рэгіёне Еўропы. З балцкай самасвядомасцю мы застанемся самі сабой не баючыся вірлівых зменаў, і нішто не здолее адлучыць нас ад сваёй зямлі, культуры, пашаны да продкаў, хлеба, каманьёў, дрэваў. У гэты час зноў здолеем акрэсліць вакол сябе кола і сказаць: цэнтр Сусвету – тут. Мы –

абраны Богам народ, абяцаная зямля ў нас пад нагамі. Раскіданыя лёсам, маем куды вяртацца.

З чаго пачаць? Ужо пачалі:

1. Аднаўленне Палацу Валадароў.
2. Пачалі на самым высокім узроўні казаць аб вяртанні гістарычнага дзяржаўнага сцягу з Пагоняй.
3. Адкрылі і імкнемся паказаць свету замойчаную гісторыю (гістарычная праца S. C. Rowell'a «Is viduramziu uku kylanti Lietuva» («З туману Сярэднявечча паўстае Літва»), трансляцыя першых серыяў фільму, які ствараецца Барткусам і Сангайлам – «Іншая Літва» і г.д.).

Мы мусім працягваць распачаты дзяржаўны дыялог з Латвіяй, Беларуссю, Украінай. Абавязкова патрэбна свядомая, дзяржаўніцкая стратэгія ў гэтым абсягу, стратэгія, скіраваная на самыя далёкія куткі нашай балцкай айкумены, а разам з тым і ў самыя блізкія – дзіцячыя садкі і школы. У праекце стратэгіі фармавання іміджу Літвы нашая балцкая культура і спадчына ВКЛ абвешчана адной з нашых перавагаў. Мы мусім найперш самі прыняць гэтыя каштоўнасці і з гістарычнага помніку зрабіць іх падмуркам нашай мадэрнай ідэнтычнасці.

Ёнас ВАЙШКУНАС

(Паводле <http://kryuja.org>)

Асноўныя даты і падзеі з гісторыі Вялікага Княства Літоўскага

(Працяг. Пачатак у №№ 33–37)

Шляхта ВКЛ на палявым сойме каля Віцебска 13 верасня 1562 года прыняла акт і накіравала яго вялікаму князю з просьбай заключыць новую дзяржаўную унію з Польшчай. Яна намагалася мець агульныя соймы з польскай шляхтай, сумесна з ёю выбіраць караля і вялікага князя, а галоўнае – карыстацца аднолькавымі правамі і разам змагацца з ворагам. Супраць уніі з Польшчай выступіла асноўная частка магнатаў на чале з віленскім ваяводам, канцлерам і маршалкам земскім М. Радзівілам Чорным, якая не хацела страціць свае палітычныя пазіцыі ў кіраванні дзяржавай і свае грамадскія прывілеі на карысць агульнай масы шляхты ўнутры ВКЛ. Віленскі сойм 1563 г. разгледзеў пытанне аб уніі з Польшчай і вылучыў дэлегацыю для перагавораў з дэлегацыяй польскага сойма. Магнаты дамагаліся ўключэння ў інструкцыю для перагавораў пунктаў, якія захоўвалі за ВКЛ цэласнасць, адасобленасць і значную ролю самастойнасці. Абвешчэнне вайны і заключэнне міжнародных дагавораў павінны былі папярэдне ўзгадняцца абедзвюма дзяржавамі. Агульныя соймы маглі збірацца толькі ў выключных выпадках. Соймы, дзяржаўныя пасады, установы і суды заставаліся асобнымі. Выбіраўся адзіны кароль (ён жа вялікі князь літоўскі), але каранцыя яго павінна была праводзіцца асобна ў Кракаве і Вільні.

Польскія магнаты хацелі поўнай інкарпарацыі ВКЛ у склад Польшчы, іх падтрымлівала і польская шляхта. Далейшыя перагаворы аб уніі адбываліся на Варшаўскім сойме 1563–1564 гг., на сойме ВКЛ у Бельску ў 1564 г., у Парчаве, на Берасцейскім сойме 1566 г., на палявым сойме ў Лебедзеве. Нарэшце 1 ліпеня 1569 года ў Любліне асобна дэпутатамі польскага сойма і сойма ВКЛ пад прысягаю былі прынятыя акты аб уніі, паводле якіх урачыста абвешчалася аб'яднанне на аснове роўнасці Польшчы (Кароны) і ВКЛ (Літвы, або Княства) у федэратыўную дзяржаву – Рэч Паспалітую. Пры гэтым у склад Польшчы ўвайшлі Падляшша і ўкраінскія землі ВКЛ. На чале Рэчы Паспалітай быў кароль польскі (ён жа вялікі князь літоўскі), якога выбіраў пажыццёва шляхта «абодвух народаў». Ствараўся агульны для ўсёй дзяржавы магнацка-шляхецкі сойм з 2 палатаў: Сената (магнаты, прадстаўнікі цэнтральнай і правінцыяльнай адміністрацыі, вярхі каталіцкай царквы) і Пасольскай Ізбы, у якую выбіраліся па 2 паслы ад кожнага

павета. Былыя прывілеі феодалам пакідаліся ў абедзвюх дзяржавах, абедзве краіны захоўвалі суверэнэтэт, асобныя дзяржаўныя адміністрацыю, войскі, скарб і права эмісіі аднолькавай манеты, адміністрацыйны і судовы апарат, свае законы і сваю мытную сістэму. Кожная краіна мела сваю дзяржаўную мову: Польшча – лацінскую, ВКЛ – беларускую. Асобным актам 3 жніўня 1569 года Курляндскае і Земгальскае герцагствы былі абвешчаны васалам Польшчы і ВКЛ, Інфлянты – сумесным уладаннем (кандамініумам).

Пасля смерці Жыгімонта Аўгуста польскім каралём і вялікім князем літоўскім выбраны брат французскага караля Карла IX, Генрых Валуа (Генрык Валезы; 1573–1574), які прабыў на троне некалькі месяцаў і, даведаўшыся аб смерці брата, уноч на 19 чэрвеня 1574 г. уцеў у Францыю, дзе стаў каралём Генрыхам III. Новым каралём польскім і вялікім князем літоўскім быў выбраны князь Трансільваніі Стэфан Баторый (1576–1586). Выкарыстаўшы нестабільнасць палітычнага становішча ў Рэчы Паспалітай, Іван IV Жалхлівы пачаў наступленне ў Інфлянты. Маскоўскія войскі занялі тэрыторыю ад Дынабурга да Рыгі. У ліпені 1579 г. 40-тысячная войска Рэчы Паспалітай, разам з венгерскімі і нямецкімі наёмнікамі, пад кіраўніцтвам Стафана Баторыя рушыла да Полацка. Перадавыя атрады ВКЛ пад камандаваннем гетмана вялікага М. Радзівіла Рудога і яго сына гетмана польнага К. Радзівіла занялі замкі Казяны, Сітна і Красны. Пасля 26-дзённай аблогі быў вызвалены Полацк, 4 верасня ўзяты замак Сокал, а праз месяц – Суша. У наступную кампанію войскі Баторыя занялі Усвят, Веліж, увосень 1580 г. – Вялікія Лукі, Невель, Завалочча, Азярышча, а да канца года – Холм і Старую Русу. У адказ у 1581 г. маскоўскія войскі спустошылі ваколіцы Дуброўны, Оршы, Копысі, Шклова, Магілёва і Мсціслава. 26 жніўня 1581 года войскі Баторыя ўзялі ў аблогу Пскоў, але безвынікова. 15 студзеня 1582 года Рэч Паспалітай і Расія падпісалі Ям-Запольскае перамір'е на 10 гадоў, паводле якога Расія адмаўлялася ад Інфлянты, Полаччыны і Веліжа, а Рэч Паспалітай вяртала ёй заваяваныя крэпасці на расійскай тэрыторыі.

Анатоль ГРЫЦКЕВІЧ

(Працяг будзе)

“Празрыстая і чыстая, як сама Беларусь”

Інтэрв’ю Міністра культуры Рэспублікі Беларусь Паўла Латушкі газеце “Культура”

– У Дзень, які святкуе нацыянальная *Культура і калі Міністр культуры дае нашай газеце сваё першае інтэрв’ю, магчыма, кантэкст гаворкі трэба было б скіраваць не ў такі глабальны ракурс. Але, Павел Паўлавіч, славутыя сто дзён пасля прызначэння на пасаду заўсёды схіляюць журналістаў да пытання аб праграмнасці, праблемнасці і акрэсліванні перспектывы...*

– Разумею, і хацелася б адзначыць спачатку наступнае. Сфера культуры – адна з глыбінных неабсяжных сфер грамадскага жыцця, адзін з базавых, калі хочаце, арахных элементаў у канструкцыі дзяржавы. На захаванне нашай культурнай спадчыны, на развіццё сучаснай культуры Беларусі працуюць дзiesiąты тысяч самаадданных, неабыхавых да сваёй справы людзей. І ім сёння, у свята Дня работнікаў культуры, трэба падзякаваць, пажадаць творчага натхнення, дабрабыту, сямейнага шчасця для таго, каб наша сумесная справа развіцця культуры мела годныя вынікі і ў далейшым. Гэтыя дзеянні культуры, кожны пасасобку і ўсе разам, дбаюць пра наш духоўны ўнутраны дабрабыт. І надзвычай важна, каб мы ўсе разумелі, што культура – гэта душа чалавека. А беларуская культура – празрыстая і чыстая, як назва нашай краіны – Беларусь. Як міністр, які надаўна заступіў на сваю пасаду, скажу, – а ў гэтым ужо ўпэўніўся, – што ў сферы культуры працуюць таленавітыя самаадданыя і апантаныя людзі, дзякуючы якім зберагаюцца лепшыя культурныя традыцыі нацыі, з’яўляюцца новыя творы мастацтва. Культура Беларусі развіваецца, і аб ёй ведаюць далёка за межамі краіны.

– На адной з нядаўніх *тэатральных імпрэз Вы выскрава выказалі думку пра асаблівы фактар Асобы ў культурнай прасторы...*

– Асоба, якая працуе ў сферы культуры, найперш павінна разумець, што датыкаецца да найбольш запаветнага ў кожным чалавеку – да яго ўнутранага самаадданства, да яго душы. І гэтая праца вельмі далікатная і адказная. Я ўпэўнены ў тым, што ўсе супрацоўнікі сферы культуры гэта разумеюць.

– *Якая Ваша думка пра матэрыяльны стрыжань стану сённяшняга развіцця культуры?*

– Факт, што за апошнія гады створана стройная сістэма функцыянавання культурных устаноў і арганізацыі разнастайных мерапрыемстваў. Развітая сістэма пачатковых, сярэдніх і вышэйшых навучальных устаноў галіны дае свае станоўчыя вынікі. Хацелася б падкрэсліць, што значна павялічылася дафінансаванне сферы культуры краіны. Больш увагі звяртаецца на праблемы яе развіцця ў рэгіёнах. Сістэмная падтрымка ажыццяўляецца і на цэнтральным узроўні, што працягваецца і ў дадатковым фінансаванні саміх устаноў культуры, і ў фінансаванні падтрымцы розных мерапрыемстваў і акцый. Значная увага сферы культуры надаецца з боку Прэзідэнта краіны. Можна ўспомніць у якасці прыкладу тое, што Прэзідэнт асабіста ўручае Дзяржаўную прэмію Рэспублікі Беларусь у галіне культуры і мастацтва, спецыяльную прэмію Прэзідэнта дзеячам культуры і мастацтва і прэмію «За духоўнае адраджэнне». Актыўна дзейнічае спецыяльны фонд Прэзідэнта па падтрымцы таленавітай моладзі, якая атрымлівае адпаведныя стыпендыі, становіцца лаўрэатамі гэтага фонду, у тым ліку ў сферы культуры. Фонд па падтрымцы дзеячў культуры і мастацтва дапамагае ў рэалізацыі ўнікальных праектаў.

– *Вобразна кажучы, культура – нейкі духоўны арганізм з магутнымі каранямі, якія не зварухнуць...*

– Але зразумела, што культура не статычная. Яна развіваецца. Развіваецца і сістэма кіравання ёй. Зроблена шмат. І тут не магу не ўспомніць, як многа зроблена маімі папярэднікамі Яўгенам Канстанцінавічам Вайтовічам, Аляксандрам Уладзіміравічам Сасноўскім, Леанідам Паўлавічам Гулякам, Уладзімірам Фёдаравічам Матвейчуком.

– *Якімі будуць Вашы прыярытэты ў справе кіравання галінай?*

– Зразумела, трэба выпрацоўваць і новыя падыходы ў гэтай вельмі важнай для дзяржавы сферы. Галоўныя прыярытэты ў дзейнасці нашага Міністэрства на бліжэйшую перспектыву: забяспечваць даступнасць культуры для людзей, культура – гэта імідж краіны, важна падтрымліваць нацыянальнае мастацтва, ствараць магчымасці для працягнення новых ініцыятыў і праектаў, пашырэння прыватнай ініцыятывы ў сферы культуры, неабходна працягваць працу па падтрымцы маладых талентаў, вельмі важным накірункам з’яўляецца захаванне гістарычнай спадчыны. Гэты спіс не-

вычарпальны і, зразумела, можа пашырацца. Парадак расстанюкі таксама не мае імператывага характару.

– *Вы сказалі: «даступнасць культуры»...*

– Даступнасць – гэта той сацыяльны стандарт, які забяспечваецца на сённяшні дзень у Рэспубліцы Беларусь. Дайсці і даходзіць у сферы культуры да кожнага чалавека, незалежна ад таго, дзе ён працуе – у раёне ці сталіцы. Даступнасць складаецца фактычна з трох элементаў. Перадусім дзяржава забяспечвала і будзе далей забяспечваць даступнасць атрымання адукацыі ў розных накірунках мастацтва і культуры. Створана знізу даверчу сістэма адпаведнай адукацыі. Другі элемент – гэта магчымасць рэалізаваць сябе ў культуры: гурткі, аматарскія калектывы мастацкай творчасці, дамы рамёстваў і шмат што іншага. Трэці, вельмі істотны элемент даступнасці – забеспячэнне колам грамадства магчымасці наведваць дамы культуры, тэатры, музеі, бібліятэкі, выстаўкі і гэтак далей. Гэта гранічна важны стандарт для дзяржавы. І, пераказваючы, ён будзе надалей захоўвацца і рэалізоўвацца.

– *Зразумела, што любі народ і пазнаюць, і спасцігаюць па самабытнай яго культуры.*

– Культура – гэта імідж краіны. Імідж унутраны. І тут хацелася б прывесці словы нашага Прэзідэнта падчас апошняга інтэрв’ю расійскім сродкам масавай інфармацыі: «Калі дзяржава не мае высокага ўзроўню культуры, яна не можа называць сябе цывілізаванай. Цывілізаванай дзяржавы без культуры няма». Гэта асноўны, базавы элемент для кожнай краіны, і Беларусь – не выключэнне.

– *Толькі ўнутраны імідж?*

– Вельмі важным для іміджа краіны з’яўляецца прасоўванне, прадстаўленне беларускай культуры за мяжой. І тут хацеў бы выкарыстаць свой досвед як дыпламата. Беларуская культура – адзін з найважнейшых фактараў пашырэння станючага знешняга іміджа краіны. З гэтага пункта гледжання вельмі важным падаецца стымуляванне гастролей беларускіх тэатраў, артыстаў эстрады, оперы і балета, сімфанічных аркестраў, выставак беларускіх мастакоў за мяжой. Спадзяюся на актывізацыю працы менавіта дырэктараў, адміністратараў, якія адказваюць за дзейнасць галіны культурнага выхаду нашых калектываў на замежныя рынкі. Зразумела, што мы будзем звяртацца за падтрымкай і да нашых дыпламатычных прадстаўніцтваў за мяжой. Так, на сённяшні дзень мы прапрацоўваем магчымасць удзелу нашых мастакоў у Венецыянскай біенале, якая кожныя два гады адбываецца ў Італіі. Хачу падкрэсліць неабходнасць стымулявання з боку Міністэрства культуры прамых сувязей устаноў культуры Беларусі з устаноўмамі суседніх краін, краін Еўрапейскага Саюза, нашых стратэгічных партнёраў. Добрым прыкладам тут з’яўляецца праца Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь: гэта апошняя выстаўка адной карціны выдатнага італьянскага мастака Парыса Бардоне з Музея правінцыі Бары «К. Джавінта»; гэта супрацоўніцтва, якое наладжваецца з Луўрам. У якасці добрых прыкладаў магу прывесці акцыі, якія прайшлі ў 2008 годзе з удзелам Міністэрства культуры, тэлеканала АНТ:

«Мы – беларусы!» і «З любоўю з Беларусі». Яны адбыліся ў шэрагу краін Еўропы. Такая дзейнасць павінна пашырацца. І тут важна было б акрэсліць некалькі прыярытэтных накірункаў па прадстаўленні беларускай культуры за мяжой.

– *Якімі яны бачацца Вам?*

– Перадусім гэта Дні культуры. Класічныя, але вельмі важныя акцыі, што прадстаўляюць багацце нацыянальнай культуры. Так, налета мы плануем правесці Год беларускай культуры ў Расійскай Федэрацыі. Гэта адна з прыярытэтных акцый для Міністэрства. Не так даўно ў Мінску і ў Віцебску прайшлі Дні культуры КНР. Мы дамовіліся аб тым, што ў будучым годзе адбудуцца чарговыя Дні беларускай культуры ў Кітаі, а таксама ў 2010-м плануем правесці падобныя падзеі ў Венгрыі, Славеніі, культурныя акцыі ў суседніх Літве, Польшчы, Украіне. Мне падаецца прыярытэтным арганізацыя культурных акцый, перадусім – у суседніх краінах і стратэгічных партнёрах Беларусі. Вельмі важным з’яўляецца пашырэнне іх і ў краінах ЕС. Тут мы павінны разгледзець магчымасці выкарыстання інструментаў усходняга партнёрства Еўрапейскага Саюза і платформы «Культура» ў рамках гэтага праекта, да якіх далучылася Беларусь. Гэтыя тэмы абмяркоўваліся з міністрам культуры Літвы Рэмігіюсам Вілкайцісам падчас першага, бадай што з 1994 года, ягонага візіту ў Беларусь. Мы дамовіліся акрэсліць шэраг сумесных праектаў, якія маглі б быць рэалізаваны пры падтрымцы міністэрстваў культуры Беларусі і Літвы. Бліжэйшым часам, спадзяёмся, адбудзецца пасяджэнне экспертнай групы па культурнай спадчыне на ўзроўні намеснікаў міністра ў рамках рэалізацыі пагаднення міністэрстваў культуры дзвюх краін аб супрацоўніцтве ў галіне гістарычнай і культурнай спадчыны. Важным нам падаецца ўдзел літоўскіх калектываў у тэатральным фестывалі «Панарам», у наступным «Славянскім базары ў Віцебску». Мы прапрацуем магчымасць сумеснай прэзентацыі культур Беларусі і Літвы ў Бруселі. Зразумела, што падобных праектаў з нашымі суседзямі, краінамі – членамі Еўрапейскага Саюза можа быць больш.

– *Здаецца, са сваім літоўскім калегам Вы гаварылі і пра юбілейную гістарычную дату ў нашай з Літвой агульнай гісторыі – Грунвальдскую бітву, а таксама пра магчымае нараджэнне кінапраекта...*

– Сапраўды гэтую тэму мы абмяркоўвалі ўпершыню ў ліпені ў Вільнюсе падчас нашай першай сустрэчы. Гэта праект даволі цікавы. Ён мае сваю гістарычную вартасць і – я перакананы ў тым – меў бы запатрабаванасць з боку глядачоў. Але, зразумела, існуюць некаторыя праблемныя моманты, якія неабходна вырашыць, перш чым прыняць рашэнне: ці будзе гэты праект рэальным. Перадусім гэта справа сцэнарарыя, зместу таго фільма, які мы зможам паказаць глядачам у Беларусі і Літве, а, магчыма, і не толькі, бо запатрабаванасць стужкі на гэтую тэму, упэўнены, будзе больш шырокай. Вельмі важна, каб у сцэнарыі гэтага фільма сапраўды адпаведным чынам быў адзначаны ўдзел і беларускіх харугваў у гэтай гістарычнай бітве, каб былі правільна расставлены адпаведныя гістарычныя акцэнтны. Важнай праблемай, канешне, з’яўляецца і фінансаванне пытанне, таму што гістарычныя фільмы даволі дорага каштуюць, і, толькі па папярэдніх ацэнках, гэты праект можа абысціся ў шэсць мільёнаў долараў ЗША. Мы дамовіліся працаваць у кантэксце выпрацоўкі нашых падыходаў для таго, каб пазней выйсці з нейкімі варыянтамі магчымых рашэнняў у кантэксце рэалізацыі гэтага праекта. Дарэчы, шэраг мерапрыемстваў да 600-годдзя Грунвальдскай бітвы пройдзе і ў нас на Радзіме ў наступным годзе.

– *Вядома, што Вы шмат увагі надаеце культурным кантактам з беларусамі замежжа. Ваша ацэнка гэтых кантактаў на сучасным этапе?*

– Не так даўно адбыўся з’езд беларусаў свету «Бацькаўшчына», дзе прынялі ўдзел прадстаўнікі розных дзяржаўных устаноў. Вельмі важна, што адноўлены дыялог, што беларусаў на радзіме і беларусаў замежжа аб’ядноўваюць вельмі важныя фактары: гэта беларуская культура, мова і дзяржаўнасць. Міністэрства культуры ў рамках сваёй кампетэнцыі будзе працягваць і пашыраць, актывізаваць культурнае супрацоўніцтва з беларусамі замежжа, з таварыствам «Бацькаўшчына». Гэта падыход кіраўніцтва нашай краіны. Зразумела, што кірункі супрацоўніцтва

могуць быць разнастайнымі. Гэта падтрымка з боку дзяржавы захавання і развіцця культурнай самабытнасці. Хацеў бы адзначыць, што гэтая праца праводзілася і праводзіцца па сённяшні дзень і Міністэрствам культуры, і Упаўнаважаным па справах рэлігій і нацыянальнасцей у набыцці касцюмаў, інструментаў, кніг, метадычнай дапамогі і г. д. Важным нам падаецца арганізацыя сумесных культурных акцый, што таксама паспрыяе дабраму іміджу Беларусі за мяжой. Будзем наладжваць супрацоўніцтва з беларусамі свету ў справе вяртання культурных каштоўнасцей, якія апынуліся за межамі нашай краіны, сумеснага адзначэння памятных дат і падзей, якія звязаны з беларускай гісторыяй за мяжой, гатовы працаваць над адкрыццём бібліятэк беларускай літаратуры, і ў іншых справах. Так, дарэчы, у кастрычніку ў Санкт-Пецярбургу ў Беластоку адбудуцца буйныя культурныя акцыі, арганізатарамі якіх выступаюць беларусы замежжа.

– *Ці з’яўляцца ў перспектыве культурныя цэнтры Беларусі за мяжой?*

– Мы працуем над гэтым. Праўда, тут мы не першыя, і ёсць вельмі добрыя прыклады рэалізацыі падобнага падыходу Расійскай Федэрацыяй, Германіяй, Чэхіяй, Польшчай, Венгрыяй, Аўстрыяй, Францыяй, у тым ліку і новымі дзяржавамі, якія паўсталі пасля распаду Савецкага Саюза, прынамсі, Літвой і Украінай. Культурны цэнтр Беларусі з’явіўся ў Польшчы. Зараз па даручэнні Урада разам з Міністэрствам адукацыі мы працуем над магчымасцю адкрыцця такога Цэнтра культуры і ў Кіеве. Зразумела, што гэтая справа патрабуе значных фінансавых укладанняў. Але трэба шукаць не экстрэнсіўныя, а інтэнсіўныя варыянты рэалізацыі падобных праектаў: калі сродкі выдаткоўваліся б не на ўтрыманне памяшкання і персаналу, а на рэалізацыю канкрэтных культурных і адукацыйных праектаў.

– *Імідж нацыянальнай культуры сярод замежнай стварае і цэлае суквецце фестывалю ў рэгіёнах Беларусі...*

– У нас існуе добра развітая сістэма фестывальных мерапрыемстваў, дзякуючы актыўнай папярэдняй дзейнасці Міністэрства культуры, абласных упраўленняў і раённых аддзелаў культуры нашай краіны. Штогод адбываецца 57 разнастайных фестывальных мерапрыемстваў. Яны маюць вялікі попит у гледачоў, сваё месца на культурнай карце краіны, нават Еўропы і свету, калі мы гаворым, напрыклад, пра «Славянскі базар у Віцебску». Але важна ісці шляхам надання найважнейшым культурным мерапрыемствам краіны новага аблічча. І, канешне ж, тут мы ў большай ступені гаворым пра «Славянскі базар...» – вельмі важны праект, на яго працуе шмат людзей, якія ўкладваюць сваю душу і сэрца ў арганізацыю фестывалю, што мае сваё гучанне не толькі ў Беларусі, а і ва ўсім свеце. Спадзяёмся, што ўсе разам зможам надаць новы імпульс, прапанаваць новы падыход у арганізацыі «Славянскага базару...» ў наступным годзе. Геаграфія фестывальнага руху надзвычай шырокая: ён не абмяжоўваецца межамі сталіцы. Зірнуўшы на карту Беларусі, можна пераканацца ў тым, што кожны наш рэгіён мае свой буйны фестываль. Віцебшчына – гэта, вядома «Славянскі базар», Магілёўшчына – «Залаты шлягер», Гродзеншчына – яркі і эмацыйна насычаны Фестываль нацыянальных культур, Брэстчына – прадстаўнічы тэатральны форум «Белая вежа»... Шмат якія міжнародныя фестывалі ладзяцца і ў малых гарадах. Згадайма хача б «Звіняць цымбалы і гармонік» у Паставах або «Залатую пчолку», якая штогод «прылятае» ў Клімавічы.

– *Фестывальны рух прымушае задумацца яшчэ пра адзін аспект – шоу-бізнес...*

– Наступны накірунак – гэта новыя ініцыятывы і праекты, пашырэнне прыватных ініцыятыў у сферы культуры. Калі мы хочам бачыць будучыню шоу-бізнесу ў Беларусі, нам трэба засяродзіць увагу на неабходнасці развіцця сістэмы прадзюсерства ў нашай краіне. Гэта тое, што будзе найважнейшым фактарам развіцця беларускай эстрады і кінавытворчасці сёння і ў будучым. Вельмі важнай нам падаецца праца з новымі ідэямі, з людзьмі таленавітымі, гатовымі прапанаваць новыя цікавыя культурныя праекты для рэалізацыі іх ва ўстановах культуры нашай краіны – як цэнтральных, так і рэгіянальных. Таму я хацеў бы засяродзіць увагу ўсіх людзей з амбіцыямі прапанаваць свае ініцыятывы ў сферы культуры. Мы гатовы разглядаць іх як партнёраў і шукаць спосабы рэалізацыі.

(Заканчэнне на стар. 6)

Інтэрв'ю Міністра культуры Рэспублікі Беларусь Паўла Латушкі газеце «Культура»

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5)

– Як Вы лічыце, ці ўзнікне калі-небудзь на Беларусі інстытут мецэнацтва?

– Вельмі важная справа, над якой мы пачынаем працаваць, – гэта стварэнне апякунскіх Саветаў пры найбуйнейшых установах культуры рэспублікі. Гэта практыка, якая распаўсюджана ў розных краінах Еўропы, у тым ліку ёй карыстаюцца і нашы расійскія суседзі. Міністэрства культуры падхапіла прапанову мастацкага кіраўніка Купалаўскага тэатра Мікалая Пінігіна і гатова ўключыцца ў гэты працэс.

– Дарэчы, гаварыў Пінігін пра гэта і на ток-шоу «Выбар»...

– Нам уяўляецца вельмі важным далучыць буйныя банкі, кампаніі, фірмы, прадпрыемствы да ўваходжання ў апякунскія Саветы пры культурных установах, праз якія магла б ажыццяўляцца дапамога ў рэалізацыі новых цікавых праектаў, для новых пастановак, аказвалася хаця б частковае дафінансаванне ў арганізацыі гастроляў, выступленняў вядучых нацыянальных калектываў, салідны бізнес патрабуе саліднай рэкламы. Мецэнацтва ў сферы культуры – гэта салідная рэклама. Хацеў бы праз старонкі газеты прапанаваць гарадскім і раённым аддзелам культуры магчымую сумесную рэалізацыю наступнага праекта: «Культурная сталіца Беларусі»...

– Калі ласка, падрабязней пра гэтую сацыяльна значную для рэспублікі акцыю...

– Так, сапраўды, як і ў іншых краінах свету, большасць культурных падзей адбываецца ў нас у сталіцы. І зразумела, што нашай культурнай сталіцай з'яўляецца горад Мінск – па праве і заслужана. Але вельмі важна, аб чым мы гаварылі, дайце да кожнага чалавека, да кожнага рэгіёна. Таму прапануем кожны год акрэсліваць адзін з гарадоў або раёнаў рэспублікі, які станавіцца б чарговай культурнай сталіцай Беларусі. Падпісваючы разам з Міністэрствам культуры праграму мерапрыемстваў, мы маглі б паказаць менавіта багацце нашай беларускай культуры, маглі б прапанаваць гастролі, выступленні вядучых нацыянальных калектываў на сценах гэтага раённага цэнтра або горада, выстаўкі Нацыянальнага мастацкага музея або іншых музеяў краіны. Наступная тэхнічная ініцыятыва звязана з рэалізацыяй праекта «Электронны білет».

– Гэтая ініцыятыва, мяркуючы па ўсім, уваходзіць у спектр камп'ютэрызацыі ўстаноў культуры?

– Яна складаецца з некалькіх частак. Таксама гэта практыка, якой ужо карыстаюцца розныя краіны свету. Перадусім, магчымасць рэкламы: калі можна зайсці на інтэрнет-старонку і пабачыць літаральна ўсе культурныя мерапрыемствы (прынамсі, тыя, якія пройдучы бліжэйшым годам у Беларусі), калі мы можам звярнуць увагу на тое, што адбудзецца ў гэтым месяцы або на бліжэйшым тыдні, выйсці на канкрэтную ўстанову культуры і набыць білет. Выкарыстоўваючы гэтую сістэму, мы, па-першае, вырашаем справу рэкламы, па-другое, забяспечваем большую даступнасць для атрымання паслуг менавіта ў сферы культуры. А трэці элемент – гэта таксама і экспарт культуры. Не трэба будзе нашаму знаёмаму з Масквы альбо з Варшавы прасіць білет на нейкую буйную культурную акцыю ў нашай краіне: гэта проста можна зрабіць праз сетку Інтэрнет, расплаціўшыся электроннай банкаўскай карткай.

– Дадзеныя інавацыі наўпрост датычацца падтрымкі нацыянальнага мастацтва.

– Адным з прыярытэтных напрамкаў дзяржаўнай палітыкі з'яўляецца падтрымка нацыянальнага мастацтва, якое надае беларускай культуры адметнасць і самабытнасць. Гэта перш за ўсё падтрымка калектываў і выканаўцаў, якія прадстаўляюць айчынную культуру: Нацыянальны канцэртны аркестр Беларусі, Нацыянальны акадэмічны народны хор імя Г. Цітовіча, Нацыянальны акадэмічны народны аркестр імя І. Жыновіча, нацыянальны тэатры – тэатр імя Янкі Купалы, тэатр імя Якуба Коласа і іншыя. Гэта таксама падтрымка народных і аматарскіх выканаўцаў і калектываў. Неабходна далейшая падтрымка беларускай драматургіі, стварэнне праз ажыццяўленне дзяржаўнага заказу новага беларускага рэпертуару – як у канцэртных арганізацыях, так і музычных тэатрах (Тэатр оперы і балета, Музычны тэатр). Прадоўжыцца падтрымка творчых праектаў (фестывалі, выставак, канцэртаў і інш.), накіраваных на развіццё і папулярызацыю беларускага мастацтва: Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі, фестываль М. Фінберга ў малых гарадах Беларусі, фестываль народнай музыкі, выстаўкі народных промыслаў і рамёстваў і г.д. Нельга не адзначыць і працу над праграмай манументальнай гістарычнай прапаганды на перыяд да 2012 года, якая ўключае прапановы аб увекавечанні ў г. Мінску і рэгіёнах краіны срод-

камі манументальнага мастацтва (мемарыяльныя знакі і дошкі, помнікі, мемарыяльныя ансамблі і г.д.) выдатных асоб беларускай зямлі і найбольш значных гістарычных падзей, якія адбываліся на тэрыторыі Беларусі. Гаворка вядзецца, прыкладна, пра 100 аб'ектаў мастацтва.

– Гэтая праца важная і ў кантэксце падтрымкі маладых талентаў...

– Гэта тая справа, якой з боку Прэзідэнта краіны надаецца прыярытэтнае значэнне. З 2005 года дзейнічае спецыяльны фонд Прэзідэнта краіны па падтрымцы таленавітай моладзі. З гэтага часу яго лаўрэатамі сталі 175 юных талентаў, а таксама 190 калектываў мастацкай творчасці. Укладваючы энергію, рэсурсы ў моладзь, мы працуем на будучыню культуры Беларусі. Напрыканцы бягучага года і ў 2010-м мы плануем распачаць і правесці сумесна з упраўленнямі культуры аблвыканкамаў пры падтрымцы Белтэлерадыёкампаніі акцыю пад умоўнай назвай «Зорка ўзышла над Беларуссю». Конкурс прадугледжвае тры этапы. Мэта – выяўленне маладых талентаў у наступных намінацыях: «Эстрада», «Народныя спевы», «Аўтарская песня», «Размоўны жанр», «Сучасны танец», «Жывапіс», «Скульптура», «Дызайн», «Рэжысура», «Фатаграфія» і г.д.

– Безумоўна, гэтая акцыя пройдзе і праз рэгіёны Беларусі, дзе шмат талентаў, а ў некаторых аграгарадах ёсць нават свае філармоніі.

– Установы культуры аграгарадоў – тэма асобная і надзвычай важная. Цэнтральным сядзібы нашых сельскіх гаспадарак цягам апошніх гадоў якасна змянілі не толькі знешняе аблічча, але і змест сацыякультурнай дзейнасці. Рэалізацыя Дзяржаўнай праграмы адраджэння і развіцця сяла актывізавала і рэфармаванне культурнай інфраструктуры рэгіёнаў. Гэтая дзейнасць набыла сістэмнасць, планаваць...

– Шмат помнікаў гісторыка-культурнай спадчыны стаіць на беларускай зямлі. І вялікая колькасць з іх знаходзіцца менавіта ў рэгіёнах...

– Сапраўды, гэта вельмі важны накірунак дзейнасці Міністэрства культуры, можна сказаць – найважнейшы з накірункаў. Сёння ў Дзяржаўным спісе гісторыка-культурных каштоўнасцей знаходзіцца каля 4800 культурных аб'ектаў. І вельмі важна падкрэсліць, што, дзякуючы значнай падтрымцы кіраўніцтва краіны, Урада, зроблена і робіцца шмат для рэстаўрацыі аб'ектаў гісторыка-культурнай спадчыны, гісторыка-культурных каштоўнасцей, якія знаходзяцца на нашай зямлі. Існуе адпаведная заканадаўчая база. Сёння пры падтрымцы Міністэрства культуры рэалізуецца спецыяльны раздзел інвестыцыйнай праграмы, які прадугледжвае рэстаўрацыю і будаўніцтва 13 аб'ектаў. Сярод аб'ектаў, якія ўваходзяць у Спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей, варта адзначыць такія, як палацава-паркавы ансамбль у Нясвіжы, замкавы комплекс у Міры, Успенскі манастыр у Мсціслаўскім раёне, комплекс былога калегіума езуітаў у вёсцы Юравічы Калінкавіцкага раёна і іншых. Што трэба ўдасканаліць? Па-першае, нам падаецца вельмі важным узмацніць навукова-метадычны нагляд за рэстаўрацыяй помнікаў архітэктуры Беларусі. Вельмі важна палепшыць узаемадзеянне на ўзроўні «заказчык-навуковы кіраўнік – выканаўца». Не можа быць такой сітуацыі, калі аднаасобна вырашаюцца навуковыя пытанні рэстаўрацыі таго ці іншага аб'екта. Па-другое, павінна быць узмацнена, і адпаведнае даручэнне дадзена, праца Навукова-метадычнай рады па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры. Гэта менавіта той эфектыўны інструмент і механізм, які павінен выкарыстоўвацца пры прыняцці найбольш важных рашэнняў, звязаных з рэстаўрацыяй аб'ектаў гісторыка-культурнай спадчыны. Трэба пашырыць удзел грамадскасці ў прапрацоўцы пытанняў, датычных спадчыны праз Грамадскі назіральны савет пры Міністэрстве культуры па пытаннях аховы гісторыка-культурнай спадчыны, які створаны ў 2008 годзе. Шмат аб'ектаў на сённяшні дзень, якія належаць да нашай спадчыны, застаюцца па-за фінансавай падтрымкай, але не па-за ўвагай дзяржавы. Зруч і гэтай сферы – значныя.

– Хацелася б даведацца, ці атрымаюць такую падтрымку нашы брэндывыя замкі, дзе крэатыўна падкаваныя супрацоўнікі ўстаноў культуры мяркуюць ладзіць, у прыватнасці, Фестываль прывідаў, каб «заманіць» турыстаў?..

– І на наступны год плануецца выдаткаваць сродкі менавіта на рэстаўрацыю помнікаў як з рэспубліканскага бюджэту, так і з мясцовых бюджэтаў абласцей. У якасці дадатковай ініцыятывы на сённяшні дзень мы прапрацоўваем магчымасць выкарыстання сродкаў грашовай латарэі «Скарбніца», заснавальнікам якой з'яўляецца Міністэрства культуры. Нам разам важна акрэсліць адзін з помнікаў гісторыі і культуры Беларусі, які мае найважней-

шае значэнне для нашай культурнай спадчыны, і акумулюючы сродкі праз латарэю «Скарбніца», скіраваць іх мэтанакіравана на рэканструкцыю аднаго з гэтых аб'ектаў. На сённяшні дзень мы разглядаем тры магчымыя варыянты: гэта Навагрудскі, Гальшанскі і Крэўскі замкі. Спадзяюся, што бліжэйшым часам мы зможам разам з кіраўніцтвам Гродзенскай вобласці, грамадскасцю акрэсліць той аб'ект, на які належыць скіраваць гэтыя сродкі. Зразумела, што гэта не будучы буйны ўкладанні, але варта пачынаць, бо гэтая справа не можа чакаць.

– Назвы нашых самых адметных замкаў цесна звязаны з фаміліямі...

– Супрацоўніцтва з прадстаўнікамі фамілій, якія пражывалі на тэрыторыі Беларусі, мы лічым вельмі важным і плануем наладзіць сумесную працу з Міністэрствам замежных спраў краіны па ўзаемадзеянні з прадстаўнікамі славетных родаў. Перадусім, на нашу думку, яно можа быць скіравана на ўдзел у пошуках тых каштоўнасцей, якія трапілі за мяжу. Удзел фамілій у падрыхтоўцы інфармацыйных матэрыялаў нашай сумеснай спадчыны, садзейнічанне вяртанню каштоўнасцей, падрыхтоўка копій матэрыялаў, якія знаходзяцца за мяжой, удзел у музефікацыі тых гісторыка-культурных аб'ектаў, чья рэстаўрацыя ўжо завяршаецца. Стварэнне з іх удзелам апякунскіх Саветаў пры адпаведных установах культуры. У якасці прыкладу можна было б прывесці супрацоўніцтва з родам Радзівілаў. Як вядома, прадстаўнікі роду Радзівілаў ужо перадалі ў Нясвіжскі замак дзве арыгінальныя гравюры XVI стагоддзя, якія былі спецыяльна набыты ў Германіі, 162 копіі гравюр з прыватнага архіва. Цяпер атрыманы ліст ад Мацея Радзівіла аб тым, што ён даў замову на выкананне копій іконы Божай Маці з палацавай капліцы ў Нясвіжы. Яна бліжэйшым часам таксама будзе перададзена беларускаму боку. Мы плануем у рамках міжнароднай канферэнцыі ў Нясвіжы 20 кастрычніка ажыццявіць урачыстую перадачу гэтых прадметаў. Спадзяёмся, падобнае супрацоўніцтва будзе пашыраным і на прадстаўнікоў іншых славетных фамілій, якія пражывалі ў нашай краіне: гэта Вішнявецкія, Раманавы, Ваньковічы, Міцкевічы, Валовічы, Рэйтаны, Абуховічы, Агінскія, Тышкевічы, Цэханавецкія і іншыя. Зразумела, што розныя прадстаўнікі згаданых фамілій прыязджалі ўжо на Беларусь. Нам падаецца важным больш канкрэтызаваць згаданую працу, надаць ёй больш канкрэтнае вымярэнне.

– Наступнае пытанне – пра «найважнейшае з мастацтваў»...

– Зразумела, што гэта адзін з галоўных накірункаў дзейнасці Міністэрства культуры, адна з вельмі важных сфер грамадскага жыцця. Як вядома, мы наведваем кінаатэатры, глядзім фільмы па тэлебачанні практычна штодня. Таму гэтая сфера, бяспрэчна, патрабуе вялікай увагі з боку дзяржавы. Такая ўвага на працягу апошніх гадоў аказваецца, і даволі значная. Дзякуючы рашэнням кіраўніцтва краіны адноўлены сістэмны працэс кінавытворчасці на кінастудыі «Беларусьфільм». Гэта намаганні, зразумела, і ўсяго калектыву славагуй кінастудыі. Сёлета беларускае кіно адзначнае сваё 85-годдзе. І сапраўды, мы можам ганарыцца тым, што зроблена было за мінулыя гады, што зроблена ў апошнія. Але зразумела, што кінавытворчасць і сфера кіно ў свеце не стаяць на адным месцы. Наспеў час надаць новы імпульс для кінавытворчасці краіны. Вельмі важна сёння здымаць запатрабаванае мастацкае кіно. Што маю на ўвазе? Перадусім, мы павінны ўлічваць два галоўныя фактары. Першы: кіно, якое мы здымаем, павінна адпавядаць інтарэсам краіны. Другі фактар: яно павінна прыносіць эканамічны эффект. Гэта ў ідэале. Увогуле ж, фінансаванне кінавытворчасці можа адбывацца праз сродкі дзяржаўнага бюджэту, праз сумесную кінавытворчасць або з прыватным укладаннем. На жаль, на сённяшні дзень мы канстатуем: функцыянуюць толькі два згаданыя падыходы пры фінансаванні айчынай кінавытворчасці. І калі мы гаворым аб сумесных кінапраектах з нашымі партнёрамі ў Расіі ці іншых краінах, тут усё ж такі галоўны фактар – эканамічны: ці будзем мы мець эканамічны эффект у выглядзе вяртання тых сродкаў, якія мы ўкладваем у сумесную кінавытворчасць? І, зразумела, аддаючы не апошняю ролю таму, якога зместу мы здымаем кіно і якой якасці. Калі ж мы гаворым пра кіно, фінансуемае з дзяржаўнага бюджэту, то, перадусім, павінны глядзець на тэматыку, на запатрабаванасць, на адпаведнасць інтарэсам Беларусі таго кіно, якое здымаем.

– Беларускае грамадства адчувае сапраўды голод на тэму гісторыі нашых далёкіх прашчурцаў. Ці народзіцца такі кінапраект?

– Наспеў час, калі мы павінны больш уважліва паглядзець на патрэбу ў здымках нацыянальнага кіно, якое павінна быць прысвечана нашай гісторыі, культуры. Дзіўнай рэччу з'яў-

ляецца тое, што да гэтай пары не зняты фільм, прысвечаны, напрыклад, класіку беларускай літаратуры, першаму народнаму паэту Янку Купалу. Упэўнены, што калі б мы знялі тэлевізійную мастацкую карціну, прысвечаную гэтай славагуй Асобе, то большасць беларусаў з зацікаўленнем паглядзелі б яго і нават у беларускамоўнай версіі. Падаецца, што нацыянальнае кіно можа мець сэнс і з пункта гледжання эканамічнага. Калі зняць, напрыклад, «Белыя Росы-2» ці «Бураціна-2», упэўнены, што гэтыя фільмы былі б запатрабаваны ў гледача, а таксама прынеслі б эканамічны эффект. Сёння падаецца больш важным здымаць больш станоўчых, пазітыўных стужак. Канешне, тут меркаванні і думка можа быць шмат. Дыскусія, на маю думку, вельмі важная, напэўна, яна прывядзе нас разам з кінастудыяй, з кінасцэнарыстамі, творцамі, рэжысёрамі да выніку, які запатрабаваны сённяшнім часам. Дадатковым важным кампанентам для забеспячэння добрага выніку з'яўляецца справа завяршэння рэканструкцыі «Беларусьфільма» для павышэння эфектыўнасці працы.

– Адбылася Ваша прэс-канферэнцыя з нагоды Дня работнікаў культуры. На Вашую думку, наколькі ўважліва да нацыянальнай культуры айчынная прэса?

– Сапраўды, для ўспрыняцця культуры, для рэалізацыі розных акцый і мерапрыемстваў вельмі важнай з'яўляецца роля сродкаў масавай інфармацыі з пункта гледжання рэальнай аб'ектыўнай інфармацыі аб тым, што адбываецца ў сферы культуры краіны. Я хацеў бы выказаць удзячнасць усім тым, хто дзеля гэтага працуе: гэта і рэспубліканскія, і рэгіянальныя СМІ, гэта, зразумела, газета «Культура» і часопіс «Мастацтва», што тыднёвік «Літаратура і Мастацтва» і іншыя шматлікія выданні. Лічу вельмі важным максімальнае актыўнае супрацоўніцтва са сродкамі масавай інфармацыі краіны ў распаўсюджванні інфармацыі аб культуры, аб тым, што робіцца ў гэтай сферы. Важная інфармацыйная падтрымка як электронных, так і друкаваных СМІ. Мы прапануем нашым тэлеканалам, друкаваным СМІ розныя сумесныя праекты як у галіне беларускай эстрады, опернага і класічнага мастацтва, так і ў арганізацыі іншых цікавых культурных акцый.

– А якія патрабаванні Вы прад'яўляеце да сённяшняга апарата Міністэрства культуры?

– Калектыву Міністэрства культуры заслугоўвае слоў падзякі за тую працу, якая праводзілася і праводзіцца для сістэмнай арганізацыі сферы культуры краіны. Тут працуюць таленавітыя, адданыя справе людзі. Але зразумела і тое, што час патрабуе большай эфектыўнасці ў нашай працы, большай самааддачы, наватарства, калі хочаце, крэатыўнасці, погляду ў будучыню пры рэалізацыі тых задач, якія сёння стаяць перад нашай сферай. Лічу вельмі важнай узмацненню ўпраўлення, якія адказваюць за сферу культуры і мастацтва. Час вымагае павысць эфектыўнасць узаемадзеяння Міністэрства культуры з абласнымі ўпраўленнямі галіны, бо вельмі важную ролю ў арганізацыі культурнай работы ў краіне адыгрываюць менавіта абласныя ўпраўленні, раённыя аддзелы, і вельмі цеснае ўзаемадзеянне з'яўляецца для нас прыярытэтным. Гэта не значыць, што яно не існуе ці не існавала. Але азначае тое, што мы павінны працаваць больш эфектыўна, шукаць больш сумесных праектаў і іх рэалізоўваць.

– Такім чынам, рэзюмуючы тое, што прагучала з вуснаў Міністра, выведзім формулу, якая акрэслівае вышэйсказанае Вамі...

– Забяспечваць даступнасць культуры кожнаму. Культура – гэта імідж краіны. Падтрымка нацыянальнага мастацтва. Пашыраць новыя праекты і ініцыятывы, у тым ліку – прыватныя. Падтрымліваць маладыя таленты. Захоўваць гістарычную і культурную спадчыну. Мы можам ганарыцца сваёй культурай, яе спадчынай і каштоўнасцямі, тымі гістарычнымі асобамі, якія ўнеслі вельмі значны ўклад у развіццё нашай духоўнай ментальнасці. Можам ганарыцца тым, што зроблена, і з аптымізмам глядзець у будучае беларускай нацыянальнай культуры. Але на аптымізм усім нам разам трэба працаваць. Каб наша культура гучала ў свеце на беларускай і на многіх мовах. Дастаеўскі сказаў, што нацыянальная культура – гэта спалучэнне агульначалавечага і нацыянальнага. Дык вось менавіта наша нацыянальная культура праз Багдановіча, Караткевіча, Еўфрасіню Полацкую, Сімяона Полацкага, Купалу і Коласа, Кірылу Тураўскага, праз усю нашу спадчыну, помнікі нашай гісторыі, з'яўляецца часткай менавіта гэтай агульначалавечай, агульнаеўрапейскай, сусветнай культурнай прасторы.

– Дзякуй, Павел Паўлавіч, за размову і са святам!

Людміла КРУШЫНСКАЯ
(№41 за 10–16 кастрычніка 2009 г.)

Аграмястэчка – ад Аскеркаў да нашых дзён

(Заканчэнне. Пачатак у № 37)

Іншыя ўладары

У 1865г. быў выдадзены «Указ аб забароне асобам польскага паходжання набываць абшарніцкія маёнткі ў дзевяці заходніх губернях». Маёнтка Ціхінічы, з яго землямі ў 1868 г. перайшоў да ўдзельніка падаўлення паўстання Рэйнгардта Мацвея Іванавіча, тайнага саветніка, гофмайстра царскага двара (у тыя часы прыраўноўваўся да генерала ў сухапутных войсках Расійскай Імперыі). Менавіта ў яго валоданне прадукцыя бровара Ціхінічы стала пастаўляцца да стала Яго Імператарскай Вялікасці. Аднак у конкурсных спісах, афіцыйна складзеных на секвестраванне і продаж аб'ектаў Управай дзяржаўнай маёмасці Магілёўскай губерні, маёнтка Ціхінічы за 1865–1870 гг. не адлюстроўваўся. Вядома, што Мацвей Рэйнгардт у в. Рудня-Бронская Ціхініцкай воласці меў сукнавальную вытворчасць, а ў 1880 г. у в. Кашара – смаларню. Памёр М.І. Рэйнгардт у лютым 1881 года. Ягоная надмагільная пліта захавалася ў будынку дзейнай сёння Ціхініцкай Свята-Міхайлаўскай царквы.

У 1885 годзе спадчынікі Рэйнгардта прадалі маёнтка Міхаілу Фёдаравічу Клатцо* (дарэчы таксама нямецкага паходжання). Апошнім уладальнікам Ціхінічаў быў ягоны сын Артур. Апошні ў 1913 годзе дазволіў 87 сялянам набыць пад крэдыт Сялянскага Банка 80 дзесяцін яго зямлі. Гэтыя сялібы размясціліся ва ўрочышча «Пагон». Артур Клатцо, як службовец, удзельнічаў у кіраванні Рагачоўскім паведам: адукацыя, транспарт, сельская гаспадарка. Сямейны склеп Клатцо (у парушаным стане) знаходзіцца на могілках в. Навасёлкі. Нядаўна ў склепе быў узведзены ахоўны крыж з меднай пласцінай на польскай мове (мабыць, сваякамі-нашчадкамі). Падзеі кастрычніцкага перавароту змянілі жыццё

так званага заходнерускага краю і маёнтка Ціхінічы ў тым ліку.

Жыхары

Сяляне займаліся рознымі промысламі. Так, сям'я Ларывонавых Аляксандра і Марыі займалася лоўляй самоў у Добрыцы па адмысловай тэхналогіі: збан з кашай перавязваўся моцнай аборкай – ім і вылоўліваўся сом. З рыбнай лоўлі сям'я мела сталы прыбытак, бо кілаграм свежай рыбы тады каштаваў 12 капеек срэбрам. У дадатак Марыя Ларывонава, майстрыца, абшывала адзеннем сем'і шляхты і сялян. Дарэчы, прыезджым можна было адшукаць Ларывонавых толькі па мянушцы «Кашкіны».

Прышоў новы час са сваімі героямі. Малады хлопец, Рыгор Масолбасаў, жыхар в. Навасёлкі, маёнтка Ціхінічы, быў прызваны ў царскае войска, служыў у Пецярбургу мараком, кіраваў браневіком. Пазней ён часцяком выступаў перад жыхарамі вёск Ціхініцкага сельсавета і, перад піянерамі і камсамольцамі 1950-х гадоў, распавядаючы, што Ленін, вяртаючыся з Фінляндыі, менавіта з яго браневіка прамовіў запальныя «красавіцкія тэзісы». Але больш за ўсё ён быў вядомы вясцоўцам пад мянушкай «дзяляга». Гэта за тое, што, атрымаўшы ад мясцовага калгасу грузавы аўтамабіль «палутарку», ён адваяваў Вялікую Айчынную вайну, вярнуўся на ёй дадому і доўга яшчэ ездзіў па непраходных дарогах, рамантуючы «транспартны сродак» у двары сваёй хаты (у гаспадарцы майстэрні не было).

Леанід Аляксандравіч Ларывонаў з сям'і вышэйзгаданых «Кашкіных», пачынаючы з 1920-х гадоў, самааддана працаваў у саўгасе Ціхінічы слесарам-механікам і токаркам да канца 1980-х гадоў. Род Ларывонавых пражыў у гэтых мясцінах каля 300 гадоў. Памёр Леанід Аляксандравіч у Мінску ў пачатку 1990-х гадоў.

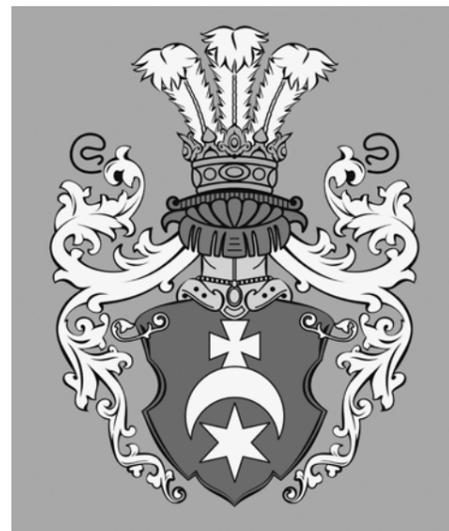
Новы час

Былыя ўладальнікі маёнтка Ціхінічы, магнацкі род Аскеркаў, якія валодалі маёнткам каля 400 гадоў, у завяршэнне рэвалюцыі і грамадзянскай вайны зніклі або эмігрыравалі з нашых земляў. Такая ж доля спасцігла сем'і Мацвея Рэйнгардта і Клатцо. Створаная іх клопатам і працай сялян нерухомая маёмасць стала здабыткам Беларусі. Час, войны бязлітасна нішчылі збудаванні, а некаторыя будынкі цяпер у аварыйным стане. Так, у хаце дваровых з кухняй і сталовай, масласырзавода амаль да пачатку XXI стагоддзя жылі служачыя і калгаснікі, іх дзеці выхоўваліся ў адчыненым садзе-яслях.

Бровар, плаціны, панскае селішча знішчыла вайна, Свята-Міхайлаўскую царкву дапамаглі разбурыць атэісты. Рака бессістэмна эксплуатавалася і канчаткова змялела. Памірае парк, дзічэе сад.

Безумоўна, не ўсё было так скрушна. У 1971 г. у Ціхінічах узвялі будынак сярэдняй школы на 640 месцаў. У ёй адкрылі этнаграфічны музей і мастацкую галерэю. Гісторыяй і краязнаўствам займаецца былы дырэктар школы (новы будынак – яе дзецішча), заслужаная настаўніца БССР Людміла Аляксандраўна Гулевіч. У 1961 г. зноў адкрыўся вінзавод, якім доўгі час кіраваў Віталь Рыгоравіч Сізаненка. Прадукцыя завода неаднаразова ганарвалася залатымі медалямі. Парадаксальна, але толькі сёлета яго работнікі даведаліся, што завод мае глыбокія гістарычныя карані з 1861 г., што ў дарэвалюцыйны час прадукцыя бровара мела гонар пастаўляцца да двара імператара.

Дарэчы, каля 300 карцінаў мясцовага музея і наноў збудаваная Ціхініцкая Свята-Міхайлаўская Царква – падарунак жыхарам ад

Герб Аскеркаў
(рэканструкцыя аўтара)

выпускніка школы 1960-х гадоў Міхася Міхайлавіча Расолава. Цяпер ён жыхар Масквы, вядомы юрыст, але часта наведвае родныя мясціны.

Праект

Як мяркуюць многія жыхары мястэчка і акругі, – у сённяшніх уладаў раёна не дайшла думка да вырашэння пытанняў увекавечання мясцовых гістарычных каштоўнасцяў (помнікаў архітэктуры і культуры) і арганізацыі аграмузізму. А для гэтага ёсць усе падставы. Магчыма музейфікацыя альбо выкарыстанне ў іншых галінах аграмузізму можа ахопліваць наступныя аб'екты сядзібна-паркавага комплексу XIX стагоддзя. Сыраварня – двухпавярховае збудаванне з склепам і цаглянымі зводамі; стайня – добра захаванае аднапавярховае збудаванне памерам 25 на 10 м; слясарня – аднапавярховае цаглянае збудаванне з двухскатным дахам. Гэтыя будынкі пасля рэканструкцыі і рэстаўрацыі маглі б выкарыстоўвацца як для арганізацыі музейных экспазіцыяў, так і для вытворчай дзейнасці ААТ «Ціхінічы» пры ўмове захавання іх як аб'ектаў гісторыка-культурнай спадчыны.

Мікалай ЖЫЛІНСКІ

* У энцыклапедыі «Гарады і вёскі Беларусі», Т. 2, падаецца што А.М. Клатцо быў уладальнікам Ціхінічаў ужо ў 1868 годзе.

У тэатры «Зніч»

Беларускі паэтычны тэатр аднаго акцёра «Зніч», які працуе ў тэатральнай зале культурнага цэнтра Касцёла святога Сымона і святой Алены ў Мінску, запрашае **19 кастрычніка** на монаспектакль «**Нобіль – барвяны ўладар**». Заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Шэлестаў, аўтар сцэнічнай версіі і выканаўца, запрашае перагарнуць старонкі выдатнай аповесці Уладзіміра Караткевіча «Сівая легенда». У творы погляд пра падзеі XVII стагоддзя падаецца праз успрыняцце найміта-ваяра з Швейцарыі Конрада Цхакена. Ягоны ўсхваляваны маналог ператвараецца ў сіваю легенду...

26 кастрычніка тэатр запрашае на монаспектакль «**Не праклінай, што я люблю**». У ягоную аснову пакладзены вершаваны раман народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча «Родныя дзеці». Выканаўца – Мікола Лявончык, музычнае суправаджэнне будзе ствараць цымбалістка Дар'я Неумяржыцкая.

Гэта вечаровыя спектаклі, якія пачнуцца а 19-й гадзіне. А **26 кастрычніка** а 15-й «Зніч» запрасіць дзяцей на монаспектакль «**Мой Маленькі прынец**». Ён створаны паводле слаўтай казачнай аповесці Антуана дэ Сэнт-Экзюперы і вершаў П'ера Беранжэ, якія пераклала Ніна Мацяш. Артыстка Раіса Астрадавінава прапанавала па-новаму зірнуць на твор Экзюперы. У пастаўцы скарыстаная музыка Яўгена і Радзіёна Глебавых.

Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па тэлефоне ў Мінску **(017) 331-75-53**.

«Мой Маленькі прынец»

Сыраварня

Добры дзень, паважанае спадарства! Прачытайце ў «Краязнаўчай газеце» гістарычныя анекдоты і вырашыце падзяліцца пачутым мною пра ўзаемны Жыгімонта Старога і блазна Станчыка. Дасылаю таксама паданне-анекдот пра Музычны Роў, якое можа зацікавіць і газету, і яе чытачоў.

І. ДРАЎНІЦКІ

Вёска Дамуці і блазан Станчык

Калісьці вялікую пушчу ад Мядзела да Пабрадзя (зараз Літва) жонка караля Жыгімонта Старога Бона Сфорца прыдбала сабе ад мясцовых магнатаў. Каралеву называлі па-лацінску «Dama mutis» – што азначала 'жанчына – маці' каралевіча Жыгімонта Аўгуста. Пушчу называлі Дамуцёўскай і вёску, што размешчана ў ёй – Дамуцямі. Кароль Жыгімонт Стары, які меў свой замак у Мядзелі, любіў у гэтай пушчы паляваць. Для патрэб паляўнічых на берэзе возера Балдук заклаў паляўнічы стан: будынак, дзе пражывалі егеры, стайню для ко-

ней, домік для паляўнічых. З часам на месцы паляўнічага стана ўзнікла вёска, якую называлі Станчыкі, а жыхароў называлі Станчыкамі (людзі з такім прозвішчам жывуць тут і зараз).

Яшчэ кажуць, што іхняга маладога мазгавітага хлопца кароль уключыў у сваю світу ў якасці блазна, якому дазволіў жартаваць над вяльможамі і самім каралём. Гэтым дазваляў блазан Станчык карыстаўся спаўна, аб чым сведчаць анекдоты сабраныя Львом Казловым. Некаторыя з іх у розных варыянтах можна пачуць і цяпер.

Музычны Роў

Такую назву носіць паўночны прыток ракі Страчы. Спакойны, нешырокі з забалочанымі берагамі ручаёк. Працякае ён праз зыбкае тарфяністае балота, у якім да нашых дзён водзіцца асаблівы від буйных лягушак, якія вельмі музыкальныя. Вясною «жабін хор» вельмі зладжана, гарманічна, шматгалоса і зычна спявае, а рэха разносіць і так узмацняе спеў, што чуцен ён далёка ў наваколлі. Цікаўныя не лянуюцца прыйсці за некалькі кіламетраў, каб яго паслухаць. З-за гэтага і ручай называлі Музычным Ровам.

Існуе паданне, што ў час палявання кароль Жыгімонт Стары праязджаў грэбляй паўз ручай і зацікавіўся незвычайным меладыйным спевам, што нёсся ад рэчкі.

– Што гэта за спеў? – звярнуўся ён да свайго блазна Станчыка.

– Ды гэта русалкі Музычнага Рова спяваюць. Спевамі яны прывабліваюць у сваё царства падарожных і шчыра адорваюць іх

сваімі жаночымі ласкамі і адпускаюць з багатымі падарункамі. Нямоглых жа мужчын заказываюць да смерці і выкідаюць на мурашнік, – хітравата ўсміхаючыся патлумачыў Станчык.

Кароль, якому ўжо ішоў сёмы дзесятак гадоў, ціскаў шпорами каня і моўчкі панёсся далей ад гэтага месца. Станчык не прамінуў заўважыць:

– Дрэнь справа ў караля. Не мець яму больш нашчадкаў.

Пазней на берэзе гэтага балотца пан Хамінскі заклаў невялікі фальварак Таўкунец. Прадпрымальны пан з гэтага балота і ручая не ўпусціў шанца атрымаць карысць. Ён стаў тут спецыяльна разводзіць гэтую пароду буйных лягушак, якіх як далікатэс спажывалі санавітыя госці з Заходняй Еўропы.

Запісаў Іван ДРАЎНІЦКІ ад Фабіяна РАГІНІ (в. Альшэва, 1973 г.)

А вяселле едзе з песняй да сяла

Восень – усё даўно пакошана, жыта змалочанае, людзі выкапалі бульбу, злезлі буракі і ўсё, што ўрадзіла на зямліцы. Цяпер традыцыйны час вяселляў.

Найперш засылалі сватоў да каханых. А сват па слова ў кішэню не лезе. Ягоная мэта дамовіцца аб вяселлі. Не абыходзілася без жартаў і кіпнаў, але сваты не скардзіліся:

*А ў вашага свата лыса галава,
Ды казліна, рыжа барада,
Па хаце плыве, як таран,
Лыпае вачыма, як баран.*

Напачатку абрады мелі магічную і засцерагальную ролю, а з часам набылі эстэтычна-мастацкую функцыю.

У вяселлі 6 галоўных этапаў: заручыны, зборная субота, вячанне, каравай, гуляння ў маладой і маладога, перазовы.

У час заручынаў радня маладога, сваты, дружкі прыходзілі ў хату маладой прасіць згоды на шлюб:

*А ў нас сёння заручынікі
Пятра з Валечкай заручаць будзем.*

Зборная субота – дзяўчаты развітваліся з маладой, вілі вяночак, запляталі касу, вышывалі сарочку і ручнік:

*Благаславі, Божа, вянок віці,
Нашым маладым доўга жыці
І з суботы на нядзельку,
А з нядзелькі на ўвесь век.*

Да вячання прыверкаваная такая песня:

*Як Яначка к вянку ідзе,
Доля яе ля варот стаіць,
Яна долечку просіць: «Доля, мая доля,
Калі харошая, дык садзіся са мною...»
Каравай дарылі на багацце, на добры лад жыцця:
Выйду я на вулачку, стану я на грудачку,
Гукну я да радочку: «Сыдзіся, мой радочку,
Вяселле пачынаці, каравай учынаці».*

І пачыналася гулянка ў маладой і маладога з вясёлымі песнямі танцамі, жартамі: то, бывала, маладую скрадуць, то падменяць – шмат чаго прыдумвалі. Каб маладым хораша і весела жылося, новую сям'ю адорвалі падарункамі і пры гэтым з жартамі ды намёкамі тлумачылі свой выбар падарункаў:

*«Дару куру-кватуку, каб маладая паважала свякруху.»
«Дару ніткі, каб малады не глядзеў на чужыя лыткі.»
«Даю дроў паляніцу, каб маладая не валяла дурніцу.»
«Спякла я вам хлеб духмяны, каб малады ніколі не быў п'яны.»
«Дару вам зямлю і неба, каб мірна з Богам жылі, адзін аднаго шанавалі, ды і бацькоў не забывалі.»*

Вяселле гулялі амаль тры дні. А праз тыдзень маладая ў сваёй хаце рыхтавала прысмакі і збірала толькі самых блізкіх родных маладога і маладой. Гэта і называлася перазовы: «Калі сваяк дарагі – кліч на пірагі», «Перазовы прайшлі маладыя зажылі».

Мікола КОТАЎ, фалькларыст

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

КАЛЯНДАРНА-АБРАДАВАЯ ПАЭЗІЯ – від фальклору, які суправаджаў аграрныя святы і працу земляроба на працягу гадавага года. Яе вытокі ў родавым грамадстве.

У самым старажытным пласце календарных абрадаў, павер'яў, песень праглядае культ сонца. Невыпадкова і найбольшыя земляробчыя ўрачыстасці, святкаванні (у першую чаргу каляды, купалле) прыпадаюць на зімовае і летняе сонцастаянне. Назіранні старажытнага чалавека над кругазваротам сонца, зменамі ў прыродзе, біялагічнымі цыкламі раслінаў і жывёлаў склаліся ў сістэму поглядаў, якія выразіліся ў аграрна-магічных абрадах, павер'ях, календарных прыметах, прыказках, песнях. З развіццём грамадства календарна-абрадавая паэзія шырока адлюстроўвала працоўную дзейнасць земляроба, маральна-этычныя ўяўленні народа, яго характар, паэтычны погляд на свет, прыроду, чалавека.

Беларуская календарна-абрадавая творчасць як з'ява нацыянальна-адметная, са сваёй лексічна-вобразнай структурай, жанравай і ладава-інтанацыйнай спецыфікай склалася не пазней XIV – XVI стст. Паэзія беларускага земляробчага (ратайскага) календара ўключае звыш 20 жанравых і групавых песенных разнавіднасцяў. Яна буйна развілася, добра захавалася і складае своеасаблівы феномен беларускай нацыянальнай паэтычна-песеннай культуры. Вылучаюцца 4 вялікія цыклы гэтай паэзіі: веснавы, летні, восеньскі і зімовы. Кожная пара года, кожны сезонна-вытворчы перыяд у сялянскім календары мелі адпаведны ім абрады, звычаі, павер'і, песеннае суправаджэнне. Агульнае ў іх – шырокая аграрная аснова, мэтавая ўстаноўка, асобныя матывы, што вынікалі з яе. Усе календарныя абрадава-песенныя комплексы былі прасякнутыя думай пра будучыню роду, клопатамі пра тое, каб у найспрыяльнейшы час засеяць ніву, захаваць ураджай ад стыхіяў, статак – ад памору і дзікіх звяроў. Ад-

нак толькі гэтай, галоўнай, функцыяй змест не вычэрпваўся. Мела яна і гуліва-пацешлівае прызначэнне, немалую эстэтычную вартасць. Пры пераемнасці некаторых абрадавых элементаў, перакліччы асобных матываў кожны песенна-каляндарны цыкл вызначаецца разнастайнасцю і своеасаблівай непаўторнасцю.

Зімовы перыяд у сялянскім календары меў падрыхтоўчы характар. Абрады і песні зімовага цыкла былі накіраваныя на тое, каб загадзя паўплываць на будучы ўраджай, захаваць азімыя пасевы, руць на палях. У зімовым перыядзе паэтычнага календара насычанасцю абрадамі, песнямі вылучаліся святкаванні беднай куці, калядаў (25 снежня с. ст.), шчадрухі – багатай куці ў пярададзень Новага года. Шмат увагі аддавалася аграрнай і любоўнай варажбе, розным гаспадарчым павер'ям і прыкметам. Паэтычнае ядро складалі калядкі і шчадрукі, песні, што ўвабралі ў сябе побыт і помыслы земляроба і вызначаюцца метафарычнасцю і пластыкай вобразаў.

На мяжы зімовага і веснавага цыклаў развіліся масленічныя, або запустыныя, песні. Масленічныя абрады мелі прызначэнне наблізіць вясну, перадавалі гулівы настрой удзельнікаў святкавання.

Веснавыя абрады і песні былі закліканыя асвячаць асабліва адказны перыяд у жыцці земляроба – пачатак палявых працаў, час веснавых усходаў, выгану скаціны на пашу. Прызы-

ванне (гуканне) вясны, песні-вяснянкі, абрад валачобніцтва і валачобныя песні, пачатак ваджання карагодаў, абрадавы выган статка на юр'еву расу (23 красавіка с. ст.), ушанаванне памяці продкаў на радаўніцу, сёмуха з куклямі расліннасці, русальны тыдзень, абрад куста, песні траецкія, русальныя, куставыя складалі змест веснавага календарна-абрадавага цыкла.

Летнія абрады і песні павінны былі зберагчы збажыну ў пару даспявання, паспрыяць паспяховаму збору ўраджая. Абрады, звычаі, павер'і, легенды купалля нясуць на сабе адбітак глыбокай даўніны, маляўнічыя паводле зместу і формы. Купальскія і пятроўскія песні пранікнёна паэтызуюць характэрныя прыроды ў час яе найбольшага росквіту, ствараюць поўныя пяшчоты і першароднай чысціні дзявочыя вобразы. Невялікую групу ў летнім цыкле складаюць песні касецкія, або сенакосныя. Уласна летнімі, паводле сталай народнай традыцыі, лічацца жніўныя песні з іх разнавіднасцямі – зажынкавымі і дажынкавымі. Жніўныя песні непасрэдна перадаюць атмасферу самай гарачай пары года ў жыцці сялянскай сям'і – жніва, цяжкай, у мінулым паднявольнай працы, перажыванняў жніа. Важны момант летняга цыкла – дажынккі і звязаныя з імі песні.

(Заканчэнне артыкула будзе)